دور

تنقید

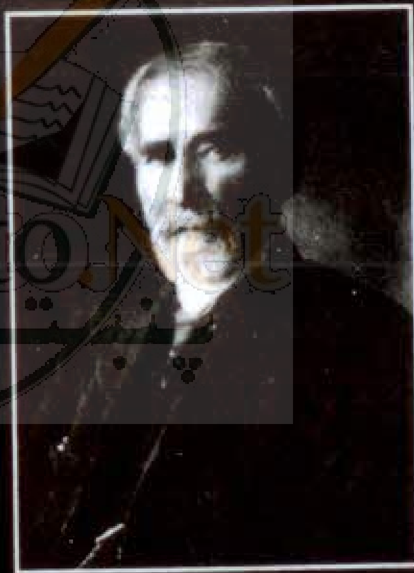

لیک: ولیم هنری هډسن

ترجمه: قلندر مومند

Ketabton.com

ریسرچ سیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول حقونه دَ قلندر مومند ريسرچ سېل
په حق کښې محفوظ دي.

دَ کتاب نوم	تنقيد
ليکونکے	قلندر مومند
څلورم ځل	2008
شمېر	1000
دَ چاپ ځائې	امن پرېس باچا خان مرکز پېښور
قيمت	80/-
دَ موندلو درک	يونيورسټي بک اېجنسي خيبر بازار پېښور

انتساب

١. ګران دوست محمد خان کامل مومند
٢. محترم ډاکټر مظهر علي خان صاحب
٣. او دَ اولسي ادبي جرګې

په نوم

چې زه ئې دَ تنقيد په نظرياتي او عملي معنو پوه کړے يم.

قلندر مومند

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنقید

تلخیص او تنقیه

قلندرمومند

قلندر مومند ریسرچ سیل پېښور

(c) ketabton.com: The Digital Library

باعث تحریر آنکه

دَ بائرن دَ یو ډېر مشهور شعر ترجمه ده:

"سړے چې خپل نوم چاپ شوے ویني نو خوشحالېږي کتاب بیا کتاب وی که هیڅ پکښې نه وی بیا هم."

ما چې دا مقاله لیکله نو خدائې ګواه دے چې دَ بائرن دا شعر مې ذهن کښې نه وه خکه چې یو خو دَ دې نه اګاهو هم زما تخلیقات چاپ شوی دی او ما خپل نوم ډېر خل چاپ شوے لیدلے دے او بله دا چې دَ دې مقالې دَ لیکلو مقصد هډو چاپ کول وو نه. دا خو هسې بښوروا کښې تیکه راغله.

دَ دې مقالې موضوع دَ تنقید مطالعه ده دا دَ ولیم هنری هډسن (متوفیٰ ۱۹۲۰ء) دَ مشهور او معروف کتاب "انټروډکشن ټو دَ سټډی اؤ لټریچر" دَ یو باب تلخیص دے. دا باب دَ پښتو دَ ایم اے په تعلیمی نصاب کښې شامل دے او دَ ایم اے شاګردان دَ دې کتاب په حقله ډېر مشکلات محسوسوی. په تېر مارچ کښې زما خنې شاګردانو زه په دې مجبور کړم چې هغوی ته دا

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب سبقاً سبقاً وښیم. ما د هغوی د اسانی دپاره د دې کتاب څه نوټونه واخستل او هغوی ته مې پرې لکچرونه ورکړل. د لیکچرونو په دوران کښې ما دا محسوسه کړه چې د ځنو هغو ملګریو دپاره چې حالاتو ما نه لرې کړی دی دا نوټونه چاپ کړم او محض په دې غرض زه دې ته تیار شوم چې خپل نوم په چاپ کښې ووینم. دغو ملګریو کښې چې د ټولو نه اول کوم ملګرے زما ذهن ته راغلے وه هغه خوږ او ګران اجمل وه:

اے غائب از نظر کہ شدی ہم نشین دل

می بینمت عیان و دعا می فرستمت

هډسن په خپله مقاله کښې د مغربی ادب ځنو مشهورو لیکونکیو لیکونو او نظریو ته اشارې کړې وے. زما اراده دا وه چې دې مقالې سره یو "تعلیقات نُما" ګُندې شے ولیکم چې دغه مشکلات حل شی خو د وخت د کمی په وجه زه دې ته تیار نه شوم ولې د دغه مشکل د حل دپاره ما دا وکړه چې د مقالې په متن کښې چې مختصراً څومره کېدے شه ما څه لږ ګُندې وضاحت وکړو او زما یقین دے چې که لُستونکی زما مجبوری د ذهن مخکښې راولی نو ما به د دې دومره کوتاهی دپاره معاف کړی. ما دا اراده بالکل پرېښې نه ده که ما ته هر کله فرصت ګُټو له راغلو نو زه به دا تعلیقات خامخا لیکم او که خدائې ته منظوره وه هغه به د دې مقالې د تکملې په

حېث د دې دویم ایډیشن سره شاملوم. وَ مَا توفیقی الا بالله.

ګرانو لُستونکیو به دا محسوس کړے وی چې دا مقاله دومره زر فهم ته راتلونکې نه ده او د هډسن د پوره عبارت د تلخیص په وجه شاید چې پکښې زما د طرفه هم اشکال پیدا شوے وی خو حقیقت دا دے چې د دې نه زیاته اسانی نه ما خوښوله او نه مې کولے شوه.

هډسن دا مقاله د دې صدی په سر کښې ختمه کړې وه نو ځکه د تنقید جدید ترینې نظریې چې د هغه د مقالې او د هغه د وفات نه پس ته خورې شوې دی هغه نه پاتې شوی دی مثلاً د تنقید په حقله مارکسی لیننی نظریه Marxistleninist theory یا د ژان پال سارتر Existentialism اوسنی نظریه چې د ادب او تنقید سره څومره تعلق لری بلکې د ټی ایس ایلیټ د روایت په نظریه هم پکښې څه نه دی وئیلی شوی. دغسې به ښاغلیو لُستونکیو ته دا هم محسوسېږی چې دې مقاله کښې د تنقید د ابتداء نه تر ۱۹۱۰ء پورې د تنقید د مختلفو نظریو بحث هم نه دے شوے. د دې وجه دا ده چې د ښاغلی هډسن مقصد دا نه وه چې د تنقید تاریخ بیان کړی هغه صرف د مبتدیانو (ښاغلیو لُستونکیو ته به احساس وی چې هډسن د مبتدی نه څومره لویه مطالبه کړې ده) د فائدې دپاره د تنقید د مطالعې اُصول بیان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې دي او بس.

نو ځکه ما هم نه دغه بحثونه چېړلي دي او نه مې ورته اشاره کړې ده او که چا مشکل پسند لُستونکی ته پکښې په دې وجه څه کمے ښکاري نو زه دَ اول نه دَ دغه کمی اعتراف کوم.

دَ دې مقالې دَ لُستو نه مخکښې او پس چې زه دَ چا دَ تبحر علمی نه متاثره شوے يم او په دې سلسله کښې چې دَ کومو کومو استاذانو دَ علم نه ما فائده اخستې ده زه دَ هغو مننه کوم. دې استاذانو کښې ښاغلے دوست محمد خان کامل مومند، ډاکټر مظهر علی خان، پېغله مارګرېټ ايس هاربوټل، پروفېسر راول شکوه ملک او پروفېسر عزيز الصمد شامل دی.

قلندر مومند

۹ اپريل ۱۹۶۳ء

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده و نصلی علی رسوله الکريم و علیٰ اتباعهٖ و اهل بيتهٖ اجمعين.

Pukhto.Net پښتو

تنقيد څه ته وائی:

تنقيد محاکمې ته وائی. او په عامو خبرو اترو او ادبی اصطلاح کښې ادبی نقاد هغه چاته وائی چې هغه دَ يو مخصوص خصوصيت او مشق له وجې ادبی تخليقات څېړوی. دَ دغو تخليقاتو دَ حُسن او قبح اندازه لګوی او بيا پرې يوه فېصله کوی. خو تنقيدی ادب کښې هغه ادب هم شامل دے چې پکښې څه "فېصله" نه وی او په دې طريقه دَ تنقيدی ادب لاندې هغه ټول ادب راځی چې دَ ادب متعلق ليکلے شوے وی. که دَ دغه ليک مقصد تجزيه وی که محاکمه يا شرح او که دغه ټول څيزونه پکښې مشترک وی.

شاعری، ډرامه، ناول او دَ ادب نور اصناف براه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راست ژوند سره تعلق لري. د تنقید تعلق دغه شاعرۍ، ډرامې، ناول او پخپله تنقید سره وي. که مونږ د تخلیقي ادب دا تعریف وکړو چې دا ادب د ادب د مختلفو اصنافو په ذریعه د ژوند ترجماني او شرح کوي نو تنقیدي ادب د دغه تخلیقي ادب او د دې د اصنافو ترجمان او شارح دے.

په تنقید اعتراض:

مګر په تنقید باندې کېدونکيو اعتراضونو کښې د ټولو نه لوئے اعتراض دا دے چې که زمونږ ادبي مطالعه کښې زمونږ د ټولو نه لوئے فرض دا وي چې مونږ دې د يو مصنف په مافي الضمير خان پوه کړو نو بیا په کښې د نقاد د واسطې څه ضرورت دے؟ مونږ که د شیکسپئیر یا دانتے په حقله خان پوهول غواړو نو په خانې د دې چې د دې لیکونکیو تخلیقات پخپله ولولو مونږ ولې د نورو لیکونکیو په معلوماتو تکیه وکړو او د کتاب لستلو په خانې د کتابونو متعلق کتابونه BOOK ABOUT BOOK ولې ولولو. زمونږ ژوند ډېر لنډ تنګ دے او مونږ د وخت دومره فضول خرچي نه شو کولے. بیا په ننني زمانه کښې د حاشیو شرحو او نوټونو صنعت دومره ترقي کړې ده چې زمونږ لائبرېرۍ د دغه صنعت د لاسه په اصلي کتابونو تنګې شوے دي او بیا د دغه کتابونو په حقله کتابونه او بیا د هغو په حقله کتابونه لیکلی کېږي چې اصلي ادب

کم او تشریحي ادب زیات شوے دے. نه یواځې دا بلکې اوس علم مونږ ته د اصلي ذرائعو نه نه حاصلېږي، بلکې دغه علم مونږ په سیکنډ هینډ یا تهرډ هینډ حېثیت حاصلوؤ. یو نقاد په ملټن تنقید وکړي په دغه تنقید یو بل نقاد خامه فرسائي وکړي او مونږ د ملټن په شاعرۍ او پېغام د خان پوهولو دپاره خامخا دا تنقیدونه لولو. د ملټن په حقله دغه نظریه د یو شیرر یا د یو میتهیو آرنلډ کېدے شي. دې کښې اوس خطره دا ده چې مونږ به د شیرر او آرنلډ په مطالعه کښې دومره بوخت شو چې رانه به ملټن پاتې شي. او دا خو ظاهره خبره ده چې په یو کتاب باندې د لیکلی شوي تنقید مطالعه د دغه کتاب د مطالعې نه زیاته سودمنده کېدے نه شي. او دې کښې غټ نقصان دا وي، چې مونږ به د ادب او ادبي شخصیتونو په حقله خپله رائې نه بلکې د یو نقاد او یا د بل نقاد رائې لرو او دا به ډېره سطحي وي.

د تنقید ضرورت:

په موجوده وخت کښې دا اعتراض وزني خو دے. خو د دې دا مطلب نه دے چې مونږ دې د تنقید د فائدو نه منکر شو.

وړومبے خو دا خبره یاد ساتل پکار دي چې تخلیقي ادب او تنقیدي ادب کښې د یو مطالعه کونکي د نقطهٔ نظر نه څه دومره لوئے فرق نشته مونږ د ادب دا تعریف

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوز چې ادب د هغو څیزونو بیان وي چې ژوند کښې پکښې مونږ ډېره دلچسپي اخلو. اوس په ژوند کښې له ټولو نه زیات دلچسپ څیز انفرادي شخصیت دے. او نقاد چې په یو ادبي تخلیق تنقید کوي نو ادیب د هغه شخصیت مطالعه او تجزیه هم کوي چې ده ئې په خپل تخلیق کښې اظهار کړے وي. نو په دې دلیل تنقید هم د ژوند سره هغه علاقه لري کومه چې شاعري او د ادب نور اصناف لري او داسې تنقیدي ادب هم د تخلیقي ادب یو قسم وګرځي.

په دې حال کښې دا مسئله اوس صرف د تنقید د صحیح او غلط استعمال مسئله پاتې شي. او دا مسئله څه دومره ګرانه مسئله نه ده. مونږ د خپلې تجربې نه هم دا مسئله زده کولے شو چې تنقیدي مطالعه کوم وخت سودمنده او کوم وخت مُضره ده؟

تنقیدي مطالعه هغه وخت ضرر رسانه شي چې مونږه د یو لوئي لیکونکي پحقله د یو بل لُستونکي رائې باندې تکیه وکړو او کتاب ته د براه راست رسایي په ځائې د دغه نقاد رائې خپله کړو. دا زمانه د خُلاصو زمانه ده او د علم د نورو څانګو غُندې اوس دا مصیبت ادب ته هم راغلے دے او د سړي زړه کله کله دا غواړي چې د څنو هغو لیکونکیو په حقله چې نه خو ئې مونږ سره د لُستلو دپاره وخت شته او نه همت، د دغو خُلاصو په رائې

اعتبار وکړو او د نورو خلقو په شان مونږ هم خلق په دې مرعوب کړو چې ګني مونږ دغه لیکونکي لُستلي دي. د دغه غرض دپاره مونږ د هومر د اوډیسي په ځائې د دې کتابونو خُلاصه لُستل غوره ګڼو. اوس دا هم نه ده پکار چې سړے دې د دې مخالفت وکړي چې دا خُلاصه لُستل نه دي پکار. ځکه چې دا ناممکنه ده چې سړے دې د ټولې دنیا د لُستلو قابل کتابونه پخپله لُولي. که خبره دې ته راشي چې آیا که اوډیسي مونږ پخپله نه شو لُستلے نو د هغې خُلاصه دې هم نه لُولُو. نو زه د دې په حق کښې نه یم ځکه چې زما په خیال د دې شهکار متعلق لږ علم د دې نظم نه د مطلق ناواقفیت په مقابله کښې غوره دے ژوند ډېر مختصر دے او مونږ په ډېر محنت هم د دنیا ټول ادب نه شو لُستلے. نو ځکه چې څومره لُستلے شو دومره غنیمت دے. او که دا لُستل د بل چا په واسطه وي نو مونږ دې ترې مخ صرف په دې وجه نه اړوؤ چې دا د بل رائې ده. او دا کېدے شي چې دا مطالعه مونږ دې ته ولمسوي چې د دغه لیکونکي پخپله هم مطالعه وکړو. او یا د دې مطالعې نه په راتلونکي وخت کښې څه ادبي فائده واخلو. په دې سلسله کښې د والتیر مثال زمونږه ښه رهنمائي کولے شي. والتیر د اتلسمې صدۍ د عظیم ترینو لیکونکیو نه یو وه او ځکه دې ذاتي طور سره هم او د ادب تاریخ کښې د ده مقام په وجه هم ډېر اهمیت لري. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې ليکونکي په حقله به خنې سوالونه يو خل خامخا زمونږ ذهن کښې پيدا کيږي. د هغه مقصد څه وو؟ د هغه طريق کار او کارنامې څه وې؟ د هغه څومره ليکونه تاريخي اعتبار سره او څومره ادبي اعتبار سره اهميت لري؟ د داسې سوالونو که يو عام خواب مونږ بيامومو نو دا هم غنيمت دے. خکه چې د والتير د تصانيفو شمار د ٦٢٠ نه زياتيږي او دا ديارلس شلې کتابونه هيڅوک هم نه شي لُستلے نو اوس که لارډ مورلے راپاسي او مونږ ته د څلورو سوؤ مخونو په کتاب کښې د والتير په حقله د هغه ټول معلومات راکړي نو مونږ له پکار دی چې په شکريه ئې قبول کړو. د دې نه علاوه هره زمانه کښې خنې واړه ليکونکي هم وی چې ښه ليکونه ئې کړی وی. اوس که څوک نقاد د دغو وړو ليکونکيو ښه ليکونه راټول کړي نو مونږ له پکار دی چې ترې فائده واخلو خکه چې د دغه ليکونکيو ټول ليکونه لُستل نه خو مفيد دی او نه ممکن.

مونږ لره که يو طرفته د مصنفينو په حقله راتې ته مبالغه آميز اهميت نه دی ورکول پکار نو بل طرف ته د دې اُصولو نه هم انکار نه دی کول پکار چې زمونږ اصلي غرض د ادب مطالعه ده نه چې د دغه ادب شرح يا په دغه ادب د تنقيد او تبصرې مطالعه. د ادبي مطالعې بنيادي غرض دا وی چې د مطالعه کونکي او د مصنف يا اديب تر مينځه ذاتي باهمي تعلق قائم شي نو خکه د دې

غرض دپاره د نقاد د واسطې او وسيلې څه خاص ضرورت نه پيښيږي. مونږ د يو لوئې کتاب پوره خوبي او حيات آموز محرکات هله محسوسولے شو چې دغه کتاب سره براه راست رابطه پيدا کړو. مفسر او مشرح دا خوبي او محرکات په ډيره وړه پيمانه مونږ ته رسولے شي. زما يو امريکني دوست چې د ادب ډير نامتو اُستاذ دے، ما ته يو خل د خپل يو شاګرد قصه کوله. هغه ما ته ونيل چې زما شاګرد د شيکسپيئر په ډرامه "ټمن او ايتهنز" باندې د تحقيق کولو په غرض ما نه پُښتنه وکړه چې دې سلسله کښې زه کوم کتاب ولُولم. او زما خواب ورته دا وو چې په "ټمن او ايتهنز" باندې د خان پوهولو دپاره د "ټمن او ايتهنز" نه غوره کتاب نشته. زه دا حقيقت يو خل بيا سر دوباره کوم چې د يو کتاب د شرح يا د تبصرې مطالعه د هغه کتاب د مطالعې نعم البدل هيڅرې نه شي کيدے. د دغه کتاب په مطالعه کښې چې مونږ کوم زيار او محنت کوؤ هغه د ادبي کلچر د ذريعې په حيثيت د دغه کتاب په حقله د بل چا نه د حاصل کړی علم په نسبت په څو چنده زيات قدر او قيمت لري.

په تنقيدی ادب لُستلو کښې د يو بل نقصان هم ډير لوئے احتمال شته. که مونږ خان شرحو او تبصرو لُستلو ته وقف کړو نو مونږ خان انفعالي طور سره د يو بل سړي رائې قبلولو او د هغه د فيصلو منلو ته وسپارُو، دا ډيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه خطره ده او چې څومره یو نقاد لوئے وی دومره دا خطره هم لویه وی. لوئے نقاد هغه ته وائی چې امتیازی علم پوهه او زورور شخصیت لری او داسې نقاد نه مونږ ډېر زر متاثره کېږو. د ده شعور فهم او ادراک، ته مونږ خپل شعور فهم او ادراک ډېر زر ایل کړو. نتیجه ئې دا شی چې مونږ دَ کتاب مطالعه دَ ده په سترګو شروع کړو. مونږ په کتاب کښې هم هغه څه وینو کوم چې دے وینی. چې چرته دے غلطی کوی. هلته مونږ هم ورسره خان رضاکارانه طور باندې غلطوؤ. چې کوم څیز د ده دَ نظر نه پاتې شی هغه څیز مونږ هم نه وینو او زمونږ مطالعه او ذهن دَ ده دَ مطالعې او ذهن غلامی قبوله کړی. په دې طریقه دې دَ کتاب او زمونږ ترمېنځه دَ ترجمان حېثیت نه بلکه دَ دېوال حېثیت اختیار کړی. دَ رهنمایی په ځائې دے زمونږ لار ونیسی او زمونږ ذهن په خپله کار کول پرېږدی.

لکه څنګه چې مخکښې ووئیلے شُو دَ تنقید دَ غلط استعمال نه دَ ډېرو سنګینو نتیجو راپېدا کېدو احتمال شته. خو دَ دې دا مطلب نه دے چې ادبی مطالعه کښې دې مونږ دَ تنقید دَ اهمیت نه سترګې پټې کړو. دَ دې مطلب خو به یا دا وی چې مونږ دَ خپل خان نه زیات هوښیار خلق نه تسلیموؤ او یا دا چې دَ نورو کسانو ژوره تجربه او برتر علمی قابلیت او هوښیارتیا هڅو زمونږ

پکارېدې نه شی.

دَ تنقید لوئے فرض دا وی چې زمونږ ذهن روښانه کړی زمونږ علم زیات کړی او مونږ کښې دَ علم حاصلولو تلوسه پېدا کړی. که چرې مونږ دا منو چې یو لوئے شاعر مونږ ته دَ خپلو تخلیقاتو په ذریعه دَ ژوند مقصد ښیی او مونږ خان سره په دغه معنیٰ کښې شریکوی. نو مونږ له دا هم منل پکار دی چې یو لوئے نقاد هم مونږ دَ ادب په معنیٰ پوهوی او خان سره مو په دغه معنیٰ کښې یو کوی. ربښتینے نقاد هغه علم لری چې دَ هغه دَ کار دپاره ضروری دے او دَ نقاد دغه علم زمونږ دَ علم نه زیات ژور، زیات پوخ او څکه زیات دَ قدر قابل دے. دَ دې نه علاوه هغه دَ بصیرت پوهې او شعور خاصه ملکه لری. نو دا به یقیناً ډېره لویه خورده ګیری وی که مونږ دا ووائیو چې داسې سړے به یوه ادبی فنپاره کښې زمونږ نه زیات څه نه وینی او دا به ډېر لوئے حماقت وی چې مونږ دا فرض کړو چې دَ ده په مدد به مونږ په دغه فنپاره کښې زیاته ښکلا، اهمیت او معنیٰ نه مومو. نقاد مونږ ته همېشه دَ نظر یوه نوې زاویه ښیی او زمونږ هغه تاثرات چې مونږ محسوس کړی خو وی خو ظاهرولے ئې نه شُو، څرګندوی. هغه کله زمونږ رهنما وی راته لار ښیی او کله زمونږ دَ لارې ملګرے وی او راته په لاره هغه څیزونه ښیی چې زمونږ نظر پرې ښوئیدلے وی. په دې طریقه هغه مونږ ته دا رازده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی چې مونږ دې په زيات ژور نظر او فکر او بهتر قوت تنقيد دَ کتاب مطالعه وکړو. نقاد هغه وخت زمونږ نور هم زيات پکارېږی چې دے زمونږ فکر او نظريو سره اختلاف کوی او هغه دَ ايمرسن خبره چې مونږ ته محض "هدايات" نه بلکې "اشتعال" هم راکوی. که مونږ دَ هغه مطالعه په هغه نظر کوؤ په کوم چې پکار ده، او زمونږ ذهن حاضر او بېدار وی نو هغه سره اختلاف يا اتفاق دومره لوئے فرق نه پېدا کوی که مونږ هغه سره متفق يُو او که ورسره اختلاف کوؤ، په هر صورت به مونږ دَ هغه دَ بصيرت او قوت نه فائده اخلو.

نُکتې

ا. تنقيد څه ته وائی. دَ تنقيد عام تعريف.

ب. په تنقيد عام اعتراضونه. دَ نقاد دَ واسطې عدم ضرورت. والټير او مورلے.

ج. تنقيد هم يو تخليقی عمل دے او دَ تخليقی ادب سره مساوی حېثيت لری.

د. دَ تنقيد غلط استعمال. په پټو سترګو دَ نقاد هره خبره منل.

ه. دَ تنقيد صحيح استعمال. تنقيد زمونږ رهنمائی کوی.

۲

دَ پورتنی بحث نه بايد چې ښکاره وی چې دَ تنقيد دوه مقصدونه، تشريح او محاکمه وی. تر اوسه پورې دا دواړه مقصدونه نقادانو غبرګ او په يو ځائې استعمال کړی دی. دَ نقادانو اکثريت دا منی چې دَ تنقيد اصلی غرض دَ يوې ادبی فن پارې متعلق فېصله کول دی. خو دغه نقادانو دَ دغه غرض دپاره تشريح نه تل تر تله دَ يوې ذريعې کار اخستے دے. ولې دَ څه مودې راسې دَ نقادانو يوې ډلې دا نظريه شروع کړې ده چې دَ تنقيد صرف يو مقصد دے او هغه تشريح دے. دا ډله تشريح او محاکمه نه صرف بيل بيل بلکه متضاد څيزونه ګڼی. دَ دوی دَ خيال مطابق دَ نقاد کار محض او محض دا دے چې دَ يوې ادبی فن پارې تشريح او وضاحت وکړی او بس.

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چرې مونږ د یو ساعت دپاره د تنقید دا تعریف ومنو نو سوال راپیدا کیږی چې د یو مشرح په حیثیت د نقاد فرائض څه وی. او که مونږ په دې لږ غور وکړو نو راته به ثابته شی چې په دې حیثیت کښې هم د نقاد کار لوئے او ګران دے. هغه به ځان د هغه کتاب په مغز پوهوی، چې دې پرې تنقید کوی. هغه به د دې کتاب د ښکلا تجزیه کوی د کتاب د عارضی او دائمی اهمیت تعین به کوی د هغې د معنٰی تجزیه او ترتیب به کوی. د هغو فنی اخلاقی اُصولو وضاحت به کوی، چې د کتاب لیکلو په وخت کښې ئې مصنف شعوری یا غیر شعوری طور سره خیال ساتلے دے. دے به د کتاب د اشارو وضاحت کوی او هغه څه به څرګندوی چې مصنف ئې په کنایه کښې بیان کړے وی. هغه به د کتاب د مختلفو حصو باهمی تعلق او بیا د دې حصو ټول کتاب سره تعلق بیانوی. هغه به د کتاب خواره واره عناصر راغُنډوی او خُلاصه به ئې وباسی او بیا به د کتاب په خصوصیاتو بحث کوی. په دې طریقه به هغه د کتاب تشریح او وضاحت کوی. او مونږ به د کتاب په ماهیت مافیت روح او فن پوهوی او چې دا وکړی نو کتاب به د خپلې درجې ثابتولو دپاره ازاد پریږدی. د والټر پیټر د وینا مطابق د نقاد دغه درې فرائض دی چې د شاعر یا مصور خوبی محسوس کړی. د دې خوبیو تجزیه وکړی او بیا ئې

وضاحت وکړی.

د دې غرض دپاره به د هر یو نقاد خپل مخصوص طریق کار وی. هغه به یا خو خپله ټوله توجه په دغه کتاب مرکوزوی او یا به د دغه مصنف د نورو کتابونو په رڼا کښې د دغه کتاب وضاحت کوی او یا به د تقابلی مطالعې په رڼا کښې د کتاب تشریح کوی. هغه دا هم کولے شی چې یو قدم وړاندې لاړ شی او د کتاب تاریخی تشریح شروع کړی، خو که د هغه طریق کار هر څه وی د هغه مقصد به تل دا وی چې هغه ځان هم په کتاب پوه کړی او مونږ هم. هغه به هیچرې هم د خپل ذاتی ذوق یا د نورو نقادانو د رائې په رڼا کښې په دغه کتاب څه حکم نه لګوی.

د مشرح په حیثیت د نقاد د مقصدونو او طریقو مفصل بیان ښاغلی پروفیسر مولټن په خپله یوه مقاله کښې کړے دے دوئ وائی چې نن سبا د تنقید مقصد دا ګڼلے شوے دے چې نقادان دې د ادبی تخلیقاتو معقولیت تلی او د دغې تخلیقاتو د تقابلی اهمیت اندازه دې لګوی. لارډ میکالے چې د هغه نه زیات په دې مسئله هیڅوک هم د وئیلو حق نه لری (دا زما په خیال کښې د لارډ میکالے د تنقیدی صلاحیتونو پحقله ډیره لویه مبالغه ده) خو نقاد یو باچا ګڼی، چې لیکونکیو له په خپل دربار کښې د درجو مطابق د ناستې ځایونه ورکوی او حقیقت دا

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے چې نن سبا عام خیال هم دا دے چې د تنقید محض
هم دا کار دے چې د ذوق د اُصولو مطابق د لیکونکیو او
لیکونو حُسن و قبح ښکاره کړي. او د ذوق د دې اُصولو په
حقله دا خبره منلے شي چې ګني دا اُصول یا خو هر چا
قبول کړي دي او یا د ادبي ښکلا په بنیادي تصوراتو د
غور و فکر په نتیجه کښې پیدا شوي دي. د دې په مقابله
کښې ښاغلي پروفیسر مولټن د تنقید څنې نوي اُصول جوړ
کړي دي چې دې ورته "استقرائي تنقید" وائي. د مولټن د
نظریې نوم هم دا ظاهروي چې د دوئ په دې نوې نظریه د
جدید سائنس څومره ژور اثر دے د دوئ د خپلې وینا
مطابق د دې نوې نظریې مقصد دا دے چې "ادبي بحث د
استقرائي علمونو دائرې ته راشي" داسې تنقید ته د ادب
یو قسم نه بلکې د سائنس یو قسم وئیل پکار دي. نو څکه
هغوی د نقاد نه دا مطالبه کوي چې هغه دې د سائنسدان
غُندې صحیح او غیر جانبدار وي. استقرائي نقاد به لکه د
نورو سائنسي محققانو غُندې د "ادبي شهود LITRARY
PHENOMENA لکه څنګه چې هغوی ته ښکاره مشاهده
کوي او هغه قوانین او اُصول به راجمع کوي او ترتیب به
ورکوي د کومو په وجه چې دغه ادبي شهود رنګ او شکل
بدلوي او تاثر پیدا کوي. داسې ادبي نقاد د ادبي تخلیقاتو
نه بغیر د بل چا فیصله یا قانون نه مني".

د مولټن د دې نظریې مطابق دا نوے استقرائي

سکول د زور حکمي سکول نه په درېو خبرو کښې مختلف
دے. وړومبے خو دا چې حکمي تنقید په ادبي تخلیقاتو
کښې د درجه بندئ قائل دے او درجه بندي د سائنس
برخلاف ده. د سائنسدان په حېثیت د استقرائي نقاد کار
په درجو کښې د فرق متعلق نه دے هغه صرف په اقسامو
کښې فرق تسلیموي. هغه ته ادبي طریقې ښې بدې نه
ښکاري. مثلاً هغه به د شیکسپئیر او بن جانسن مقابله نه
کوي. بلکه دے به په دغو دواړو لیکونکیو کښې صرف
هغه فرق ګڼي کوم چې په ګُل او د مرچو ونه کښې وي. دا
فرق د درجې نه بلکې د قسم دے. د ګُل بوټے خان ته خپل
خصوصیات لري او د مرچو بوټے خپل خواص. دا فرق
ترجیح نه پیدا کوي څکه چې دواړو کښې د مقابلې دپاره
څه مشترک شے نشته. دغه شان یو لیکونکے د بل
لیکونکي نه جدا وي او دا فرقونه کتل او راغُنډول پکار
دي. خو د دوئ په بنیاد د لیکونکیو درجې جوړول او یو
په بل حکم کول نه دي پکار.

په حکمي تنقید او استقرائي تنقید کښې بل فرق
دا دے چې د حکمي تنقید بنیاد په دې مفروضه دے چې
دا نام نهاد ادبي قوانین د اخلاقو یا د ریاستي قوانینو په
شان د بره نه نافذ کیږي. او فنکار د دیو په منلو داسې پړ
دے لکه چې یو انسان د اخلاقو یا ریاستي قوانینو په
منلو پړ وي. استقرائي نقاد د داسې قوانینو د وجود نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

منکر دے. ذ هغه په خیال د ادب قوانین هم داسې دي لکه چې د سائنسدان دپاره ذ فطرت قوانین. چې ذ بهر نه نه وي نافذ شوي بلکې حقیقت ذ قوانینو شکل اختیار کړے وي. ذ فطرت قوانین څه وي خو ذ هغه نظام یو تعمیمي بیان دے چې انساني نظر او فکر ئې مشاهده کوي. هم دغسې ادبي قوانین هم ګڼل پکار دي. دا ادبي قوانین هم ذ هغه شهود اظهار کوي کوم چې دے نه هغه کوم چې پکار دے. په دې شان ذ شیکسپئیر ذ ډرامې قوانین په شیکسپئیر ذ بهر نه منلي شوي قانونونه نه وو چې ذ هغو په منلو دې شیکسپئیر مجبور کړے شي. بلکې دا هغه قانونونه وو چې ذ شیکسپئیر ذ ډرامائي تخلیقاتو ذ تجزیې نه راوکښلي شوي وو. او مونږ چې دا وائیو چې شیکسپئیر ذ دې قانون یا ذ هغه قانون اطاعت کوي نو مونږ اطاعت ذ استعارې په معنو کښې داسې استعمالوؤ لکه چې مونږ وائیو چې ستوري ذ کشش ذ قانون اطاعت کوي. نو ښکه ذ نقاد کار دا نه دے چې ووائي چې شیکسپئیر ذ فلاني مجرد قانون اطاعت کوي یا داسې قواعدو لاندې خان ګڼي چې هغه بالکل ازادانه طور باندې وضع شوي دي بلکې ذ نقاد کار محض دا دے چې هغه ذ شیکسپئیر ذ تخلیقاتو براه راست تجزیه وکړي او هغه اُصول تزې راوباسي (او بیا دوئ لره یو عام شکل ورکړي) ذ کومو لاندې چې دغه تخلیقات شوي دي.

دا څیز ذ استقرائي او حکمي تنقید تر مینځه یو بل فرق پیدا کړي. د حکمي تنقید بنیاد په دې مفروضه دے چې د ادبي تنقید ښې "مقرر معیارونه" دي چې ادبْ پرې خیرلے شي. مختلفو وختونو کښې مختلفو نقادانو دې معیارونو کښې ډېر ترمیمونه کړي دي ولې بیا هم ذ معیارونو ذ موجودګۍ نه انکار نه شي کېدے خو استقرائي تنقید ذ مقررو معیارونو وجود نه تسلیموي. نه صرف دا بلکې ذ استقرائي نقادانو خیال دے چې ذ داسې معیارونو وجود محال دے. ټول شهود ذ یو ارتقاء نه تېرېږي او دغسې ادب هم ذ ارتقاء نتیجه ده. ذ ادب تاریخ ذ تبدیلیو او ترمیمونو یوه نه ختمېدونکې سلسله ده او ښکه کوم څوک ذ دائمي اُصولو تلاش کوي نو دا تلاش به ئې خامخا ناکام وي ښکه چې د دې مطلب دا دے چې ګڼي مونږ "تکمیل" منو. او حقیقت دا دے چې یو څیز کښې هم تکمیل موندل ناممکن دي.

د دې بحث نتیجه دا شوه چې استقرائي تنقید به ادب په تحقیقي انداز کښې خیري. او ذ فن اُصول او قواعد به ذ فنکارانو ذ عمل نه راوباسي. او ادب به ذ فطرت ذ نورو څیزونو غُندې ذ مسلسلې ارتقاء لاندې ګڼي چې ذ سکول او ذ مصنف په بدلېدو به بدلېږي خو دا فرق به صرف ذ قسم فرق وي او په هر یو به ذ پوهېدو دپاره دا ضروري وي چې په هغه نظر دې وخیرلے شي چې ذ دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قسم دپاره پکار دے او د بهر نه پکښې څه مداخلت ونه کړے شي.

که موږ د تنقید دا فرائض ومنو نو د دې مطلب دا شو چې د تنقید نه خو د یو ادب پارې د خوبۍ سره څه کار شته او نه هغه ذاتي احساس سره چې موږ ئې د دغه ادب پارې متعلق لرو. نقاد به لکه د سائنسدان محض او محض تحقیق کوی او د انفرادي ذوق، د مطلق او تقابلي ښائست او خوبیو به هډو پروا نه لري. هغه د ټیسن په الفاظو کښې "یو داسې عالم نباتات دے چې د هغه موضوع د نباتاتي ژوند شهود نه بلکې ادبي شهود دے".

استقرائي تنقید لکه چې تر اوسه پرې بحث وشو موږ صرف دې نتیجې ته راولي چې د هر مصنف د تخلیق قانون هم دغه تخلیق کښې کتل پکار دي. او د دې کُلیې نه دا مزید نتیجه راپیدا شي چې د داسې قانون نفاذ د بل مصنف په تصنیف کول ناممکن وي. او څکه دا قانون خو نه د فیصلې دپاره معیار ګرځیدلے شي او نه زموږ رهنمائي کولے شي. دا نتیجه یوه مسئله پیدا کوی چې موږ به ئې جائزه واخلو. خو في الحال موږ د تنقید د یوې داسې نظریې تصور هم کولے شو چې هغه خو نه د حکمي تنقید حمایت مني او نه د استقرائي سکول ګُندې د نقاد نه د اندازې لګولو او فیصلې کولو حق اخلي. د تنقید د دې طریقې بنیاد د ادب په اضافي اُصولو او تاریخي

تشریح باندې اېښودے شوے دے. او د تفصیل دپاره به ئې موږ ښاغلي ایډمنډ شیرر ته رجوع کوؤ. شیرر ته لکه چې ئې مخکښې نوم اخستے شوے دے. د ملټن د مطالعې په دوران کښې یو ډېر مشکل پېښ شو. هغه د ملټن په حقله د والټیر او د لارډ میکالے متضادو رایو کښې راګېر شو. والټیر د ملټن سخته غندنه او میکالے ئې زبردسته ستائنه کړې ده. هغه د چا خبره منلے وے؟ د اتلسمې صدۍ د مشهور فرانسیسي مفکر او که د نولسمې صدۍ د لوئې هوښیار انګریز لیکونکي. شیرر په دې حېران وه چې دوئ دواړو لیکونکیو کښې د کوم یو رائې صحیح ده. او هغه په دې پوه شو چې دا دواړه غلط دي. دوئ یو هم د ملټن د مطالعې په سلسله کښې د لُستونکي مدد نه شي کولے څکه چې دوئ دواړو کښې اعتدال او غېر جانبداري چې د هر چا نه زیاته د نقاد دپاره ضروري وي، نشته. دوئ دواړه د یو بل تردید کوی او زموږ هیڅ رهنمائي نشي کولے موږ به یا د یو خبره منو او د ملټن "پیراډائز لاسټ" به غندو او یا به د بل خبره منو او د دې نظم ستائنه به کوؤ او داسې به پخپله هیڅ نتیجې ته نه شو رسېدې. نو بیا د دې نظم په حقله ذاتي نتیجې ته رسېدو دپاره موږ له کومه طریقه اختیارول پکار دي؟

شیرر وائي چې موږ له د دې غرض دپاره "نوې تاریخي طریقه" استعمالول پکار دي. دا طریقه د هغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړنا مطابق "زیاته نتیجه خېزه او زیاته منصفانه" ده ځکه چې د دې غرض درجه بندي نه بلکې پوهه او فېصله ورکول نه بلکې وضاحت کول دي. د دې طریقې مقصد دا دے چې د تصنیف قدروقیمت دې د مصنف د مزاج نه او د هغه تبدیلۍ نه چې دې مزاج کښې حالاتو پیدا کړې وه، ولګولے شي نو د ملټن د "پیراډائز لاسټ" د مطالعه په وخت کښې زمونږ فرض دا پکار دی چې تر څو کېدے شي د خپل طبیعت د کمزورۍ، یا د خپل وخت د ادبی ذوق نه پیدا شوی ټول رجحانات او جانبداری د ذهن نه لرې کړو او د دې نظم د موضوع او لیک شان STYLE د صحیح قیمت لګولو دپاره د ملټن د مزاج او د هغه د ماحول مفصله تجزیه وکړو او دا وګورو چې په ملټن باندې کوم کوم ذهنی فنی او سیاسی اسبابو خپل اثرات پیدا کړی وو. دغه اثرات ښه وو که بد، دې سره زمونږ هیڅ تعلق نشته اګر چې ځنې خبرې پکښې مختلفې دی خو بیا هم تر دې حده د استقرائی نقاد په شان دا نقاد هم لا د محقق فرض ادا کوی. ولې له دې ځایه شیرر د ملټن او د هغه د ملګریو ملګرتیا پرېږدی او د تشریح نه د محاکمې په طرف روان شی. دے وائی چې "د مصنف د مزاج او د هغه د عهد د تجزیې او مطالعې نه پخپله د تصنیف رښتینے او صحیح فهم پیدا شی". او دا رښتینے فهم یو داسې معیار پیدا کړی چې مونږ پرې د دغه تصنیف د مقام او قیمت اندازه لګولے

شو. د یو خارجی تنقید په ځائې اوس تصنیف پخپل ځان پخپله محاکمه کوی. او د انسانی ذهن د تخلیقاتو په صف کښې د خپل مقام پخپله تعین کوی.

دلته د تنقید د طریقو او فرائضو پحقله د نورو طریقو د تشریح موقعه نه ده، نو ځکه د تنقید په ضمن کښې د دې ښکاره رجحان په حقله چې د تنقید اکې یو مقصد که نه وی نو لوئے مقصد خو ئې تشریح خامخا دے. د دوئ دواړو لیکونکیو د نظریو بیان کافی دے. مولټن که یو خوا د حکمی تنقید حتمی مخالفت کوی نو بل خوا پروفېسر شیرر د حکمی تنقید دپاره د انفرادی ذوق او ټرلو فارمولو په ځائې پاخه او ژور بنیادونه لټوی. ولې دواړه نقادان د زړو نظریو تنګ تُرش سخت او ګړوړ معیارونه غندی او په دې خواهش کښې شریک دی چې ادبی مطالعه کښې دې د سائنس وسعت غویجه توب او نظم داخل کړې شی.

په تنقید کښې دا نوی رجحانات ډېر لوئے اهمیت لری. د دې رجحاناتو په پیروی مونږ د ادب او ادیب پحقله رښتینے علم موندے شو. لارډ مورلے یو ځائې کښې په دې خبره ډېر خفګان ښکاره کړے دے چې انسانی ذهن د زرګونو کالو راسې د ارسطو د المیې په تعریف بحثونو کښې بوخت پاتې شوے دے او دا ئې نه دی کړی چې د ارسطو د تعریف په ځائې براه راست د المیې تجزیه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالعه وکړي. لارډ مورلې وائي چې دا د انساني دانشمندۍ توهين وۀ. ادبي تنقيد پۀ دې طريقه تل تر تله د اصطلاحاتو او استاذانه اختياراتو لاندې پائمال شوے دے او دَ انفرادي ذوق دَ بدلېدو رابدلېدو نه دَ بچ کېدو دپاره اکې يوه لار دا وګڼلې شوه چې يوې تيارې او مخکښې نه جوړې شوې ضابطې ته دې غاړه کېښودے شي. نو ځکه دَ هر مصنف اندازه دَ وضع شوو قانونونو مطابق کېده او ادب کښې هره نوې لار دَ زړو مثالونو مطابق سنجولې او خيرلې شوه. دَ زړو قانونونو دې غلامانه تقليد دا عام خيال پېدا کړو چې دَ يوناني او لاطيني ليکونکيو ليکونه مثالي او معياري دي او دَ دغې خيال نه پۀ ادب کښې دَ کلاسيکي نظريې تصور پېدا شو او چې دَ کلاسيکي دور ختم شو نو بيا هم دَ نقادانو طريقه دا وه چې يو يا بل اديب يا دَ ادب يو يا بل سکول داسې تسليم کړي. لکه چې بس هم دوئ دَ ادب پۀ اصلي معنٰی پوه شوي وو. او دَ دوئ نه پس دغه ادبي کمال موندل ناممکن دی. تنقيد يو روايتي علم وګڼلے شو چې پۀ قوانينو کښې ئې نۀ خو ترميم کېدے شو او نۀ دَ څۀ اُصولو دَ پابندۍ احتياج ئې لرلو. نقادانو بـه دَ هرې هغې نوې لارې غندنه کوله کومه چې دَ دغو قوانينو سره سمه نۀ وه. او هم دغه وجه ده چې شيکسپئير تر ډېرې زمانې پۀ فرانس کښې او پۀ انګلستان کښې هم دَ ډېرو نقادانو دَ رائې مطابق "وحشي او غير فني" ګڼلے شو. ځکه

چې دَ شيکسپئير ډرامې دَ کلاسيکي ډرامو دَ قوانينو مطابق نۀ وې. او دَ کلاسيکي ډرامو دَ قانونونو خلاف ورزي پکښې شوې وه. دا تنقيد ماضي پرست وۀ او دَ خپلې ماضي پرستۍ لۀ کبله ئې عملي طور سره دَ ارتقاء دَ اُصولو نه انکار کولو. او دَ نوي ادبي روح دَ نوو لارو موندلو حق ئې نۀ تسليمولو. دَ دغه نظريې خاوندانو دا لوئې حقيقت چې ورډزورتهـ ئې اظهار کړے دے او ادبي تاريخ ئې تل تر تله مثالونه پېش کوي، هېر کړے وۀ. ورډزورتهـ وائي "هر ليکونکے دَ خپل عظمت او طبعزادۍ مطابق دَ خپل تصنيف نه دَ لطف اندوز کېدو دپاره پخپله ذوق پېدا کوي." دَ ورډزورتهـ دَ دې خبرې دَ نتيجې پۀ طور مونږ دومره ورسره اضافه کوؤ چې دَ دې نه علاوه هر ليکونکے دَ خپل تصنيف دَ تنقيد دپاره معيار هم پېدا کوي.

دَ حکمي سکول دَ تنقيد دَ طريقو او نتائجو پۀ حقله دَ دغې سکول دَ دوؤ لويو نقادانو ايډيسن او ډاکټر جانسن دَ تصنيفاتو نه مفصل علم حاصلېدے شي. ايډيسن پۀ "پيراډائز لاسټ" دَ تنقيد کولو پۀ موقع دَ شيرر غُنډې دا نۀ دي کړي چې دَ ملټن دَ شخصيت او دَ هغۀ دَ عهد تجزيه وکړي بلکې دَ هغۀ طريقه دا ده چې دَ ملټن دا نظم دَ رزميه شاعرۍ دَ قوانينو پۀ رڼا کښې وګوري. او دَ دغه قسم دَ شاعرۍ دَ خوبيو او ښکلا معلومولو دپاره ئې

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

"ایلیډ" او "اینیډ" سره مقابله کړي. دا قوانین او دا ښکلا چرته ده او د دې د معلومولو طریقه به څه وي. د ایډیسن په خیال کښې به مونږ د دې سوالونو خوابونه د هومر ورجل او ارسطو د مطالعې نه حاصلوو. او مونږ به ملټن د دوئ په ګزونو کچ کوو. اوس دې سلسله کښې دا هېرول نه دي پکار چې د ملټن په باره کښې د تنقید دا طریقه استعمالول څه نه څه جواز لري چې ملټن د خپل نظم د لیکلو په وخت کښې خان ته هم دغه کلاسیکي مثالونه مخکښې ایښي وو او د دې اعتراف ئې هم کړے دے او ځکه که ملټن پخپله په خپل خان تنقید کولے نو هم د ایډیسن طریقه به ئې استعمالوله. ولې د شیکسپئر معامله بالکل جدا ده. شیکسپئر خان ته د کلاسیکي ډرامې مثالونه وړاندې نه وو ایښي. نو ځکه په هغه باندې کلاسیکي قوانین او معیارونه استعمالول صحیح نه دي. خو بیا هم د ایډیسن د دې طریقې د اُصولو تنګي نورو ډېرو ځایونو کښې څرګندېږي. د مثال په طور هغه ځائې کښې چې دې د ملټن د نظم په "قصه" (FABLE) لکه د ډرائیډن ګُندې دا اعتراض کوي چې د نظم واقعه "غمناکه" ده او د ارسطو دا قانون پکښې د نظر د وړاندې نه دے ساتلے شوے چې رزمیه نظم به هیچرې په غمناکه نتیجه نه ختمېږي. یا چې کوم ځائې کښې ایډیسن د نظم په کنایه او تمثیلي بیان (ALLEGORY) دا اعتراض

کوي چې د نظم په دې انداز کښې د هومر او ورجل په ځائې د سپنسر او اریاستو تتبع شوې ده. خو په یو ځائې کښې ایډیسن داسې اعتراف کړے دے چې د هغې نه دا معلومېږي چې دې د ارسطو د قانونونو حتمیت نه مني. او ادب کښې د ارتقاء د اصولو قائل دے. د ملټن په کردارونو د بحث کولو په موقعه دے وائي "چې دلته او ځنې نورو ځایونو کښې د ارسطو د رزمیه شاعرۍ هغه قوانین نه شي نافذ کېدے کوم چې ده د هومر د مطالعې نه راوکښلي وو. ځکه چې دا هر غیر جانبدار ناقد ته ښکاره ده چې که چرې ارسطو "اینیډ" لُستلے وے چې د ده د مرګ نه تقریباً سل کاله پس لیکلے شوے وه نو د ده دا قوانین به زیات مکمل وو". د ایډیسن دا اتفاقي اعتراف د هغو ټولو اُصولو بنیاد وُغرځوي د کومو لاندې چې ده په ملټن تنقید شروع کړے وه ځکه چې که د "اینیډ" په مطالعه ارسطو خپلو اُصولو کښې تبدیلي راوستے شي نو دا هم کېدے شي چې د "پیراډائز لاسټ" د مطالعې نه پس د ارسطو دا اُصول او قوانین نور هم بدل او "مکمل" شوي وے.

هم دغه حال د جانسن د تنقید هم دے د ده د تنقید نه هم مونږ په دغه نتیجه رسو. لکه چې د میکالے وېنا ده ډاکټر جانسن هغه شاعري د ټولو نه غوره شاعري ګڼله، کومه چې د ده په وخت کښې وه او د کومې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده دَ ماشومتوب نه ستائنې اوریدلې وې او پخپله ئې هم کوله. هغهٔ دَ تنقید ټول اُصول هم دَ دغه شاعرئ مطالعه کښې کتل او نتیجه ئې دا وه چې دَ دغه شاعرئ نه بغیر نوره شاعري ده ته بې معنې او بې خوبئ ښکارېدله. هم دغه وجه وه چې دَ شیکسپئیر او ملټن صحیح عظمت دَ ده روزی نهٔ شو. او ګړے سره ئې سخته بې انصافی وکړه. او هر هغه ادبی تحریک ئې غندلو او ورپورې ئې ټوقې کولے. چې ده پکښې دَ زړې لارې نه دَ بغاوت عنصر موندو. دَ مثال پهٔ طور دَ اتلسمې صدئ پهٔ اخر کښې دَ ډیمله دَ نشاة ثانیه تحریک.

مونږ چې دَ ایډیسن او جانسن نه دَ وکټوریې دَ عهد هر نمائنده نقاد ته راشو نو یوه زبردسته تبدیلی محسوسه کړو اوس دَ تنقید دَ مقاصدو پحقله زړه نظریه کهٔ بالکل پرېښودې شوې نهٔ ده نو ترمیمونه خو پهٔ کښې خامخا شوی دی. زړې طریقې خو اوس بالکل متروکې شوی دی. دَ دې دا مطلب نهٔ دے چې ګنی اوس ناقد ځان قانون ساز او قاضی نهٔ ګڼی. یا دا نهٔ غواړی چې پهٔ دغو نامو دې یاد شی یا دَ ذاتی ترجیحاتو دپاره زاړهٔ قانونونه نهٔ استعمالوی. ولې کله کله دې دَ نوی سائنسی تصوراتو داسې نفاذ کوی چې دَ تنقید هغه زړه حکمی نظریه او دَ نقاد دَ قانون سازئ حق بالکل نظر انداز کړی دَ دې هر څهٔ سره دَ تنقید پحقله یوه واضحه تبدیلی بیا هم محسوسېږی.

جدید نقاد تر ډېره حده اوس محض ښهٔ او خراب خطابونه نهٔ وېشی بلکه چې څومره کېدے شی هغه ځان پوهول او تشریح کول دَ تنقید مقصد ګڼی. دَ هر ښهٔ څیز انتخاب چې دَ موجوده زمانې ټولو نه لوئے رجحان دے او ارتقائی طریقو دَ ناقد نظر ته وسعت او خلوص وربخښلے دے او دَ دې نه علاوه ئې هغه دَ شخصیت پهٔ ارتقاء او تاریخی ربط باندې پوه کړے دے. دا ټول عناصر پهٔ زوړ تنقید کښې مفقود دی.

مولټن چې دَ زوړ تنقید پهٔ حقله څهٔ وئیلی دی نو دَ نننی زمانې اکثر لُستونکی به ورسره اتفاق کوی. خو زما یقین دے چې دَ هغهٔ دَ ټولو نه لوئې نتیجې ته به صحیح وئیل ممکن نهٔ وی. زهٔ لا فی الحال دَ هغهٔ پهٔ دې خیال څهٔ مفصل وئیل نهٔ غواړم چې ګنی ادبی تنقید دَ سائنسی علمونو دائرې ته راوستل ممکن دی او کهٔ نه. هسې یوه خبره چې زما پهٔ خیال مولټن نه پهٔ دې سلسله کښې هېره شوې ده دا ده چې لکه هربرټ سپنسر وائی چې دَ سائنس کار تر هغه وخته نهٔ ختمېږی تر څو چې پهٔ استقرائی عمل سر ته رسیدلی تعمیم نه پهٔ استخراجی طریقه اُصول وضع نهٔ کړی.

مولټن به دَ سپنسر دَ دې وینا پهٔ رڼا کښې اوس دې مسئلې ته څېلمه کېږی چې هغه به دَ شیکسپئیر دَ استقرائی تنقید نه پس پهٔ کومه طریقه دَ تعمیمی بیان نه

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

أصول وضع کوي. دَ مولټن ټولو نه لويه نتيجه چې زه ورسره اتفاق نه شم کولې دَ حکمي تنقيد دَ مکملې غندنې په حقله ده. دَ استقرائي طريقې نتائج که هر څو قيمتي وي ولې دَ ادب طالب علم پرې دَ ټول عمر دپاره مطمئن کېدې نه شي او هر څو که دا طريقه دَ تنقيد اهم ترينو طريقو نه يوه ده بيا هم دَ نورو ټولو طريقو نعم البدل ورته نه شو وئيلې.

دَ ادب دَ دې سائنسي نقاد (دَ مولټن دَ خيال مطابق) دَ مطلقې يا اضافي خوبي سره هيڅ کار نشته. هغه صرف په قسم کښې فرق تسليموي. دَ درجې فرق هغه نه مني هغه به دَ شيکسپئير دَ مطالعې نه دَ شيکسپئير فني قوانين او أصول راوباسي او يو تعميم به ئې کوي. دَ هغه دې سره څه کار نشته چې شيکسپئير دَ ژوند دَ نقاد په حېثيت معقول تنقيد کړې دې او که نه. او دغه أصول او قوانين ښه دي او که بد.

ولې دا او دَ دې قبيلې نور سوالونه په خپل ځائې او ناګزير دي. مونږ دَ دې سوالونو نه خان نه شو ژغورلې ځکه چې دَ دې سوالونو که نور هيڅ مطلب نه وي نو کم از کم په ادبي مطالعه کښې زمونږ رهنمائي خو کوي. نو ځکه زمونږ دا حق دې چې دَ دې سوالونو دَ خوابونو مطالبه وکړو او دلته دَ ادب او سائنس تر مېنځه فرق راشي. دَ مثال په طور دَ علم طبقات الارض چې کوم شهود سره کار

پېښېږي هغه کښې دَ شخصيت عنصر، رښتيا، دروغ، جذباتي زور او فني اثرات شامل نه دي. دا عناصر دَ هغه ادب دَ شهود جوهر دې چې دَ ژوند شرح دَ فن دَ پيکر په ذريعه کوي. او ځکه دَ دې اندازه به خامخا دَ وضاحت او دَ فن دَ خاصيتونو په بنياد کېږي. دَ علم طبقات الارض په مطالعه کښې زمونږ کار صرف دَ يو څيز ماهيت او دَ دغه ماهيت تاريخ سره وي. مونږ چې په دې پوه شو يا پوه کړې شو چې دا څيز څه دې او تر دې حاله څنګه رارسيدلې دې. نو زمونږ کار ختم شي. ولې دَ ادب مطالعه کښې دا سوالونه مونږ يوې بلې مسئلې ته بوځي او هغه دا چې دَ دې څيز انساني او فني خوبي او عېبونه څه دي. دا وېنا غلطه ده چې کوم خلق ادب او سائنس يو ګڼي دَ هغوی دپاره خوبي او عېبونه وجود نه لري. سائنسدان هم دا خوبي او عېبونه تسليموي او مولټن هم. ځکه چې کوم وخت هغه دَ خپل استقرائي وضاحت دپاره شيکسپئير منتخب کولو نو هغه لکه زمونږ غوندې چې دَ "ذوق أصول" منو، دَ شيکسپئير دَ برترۍ قائل شوې وه. که داسې نه وې نو هغه به دَ شيريډان يا بل چرته ورکوټي ليکونکي استقرائي مطالعه کړې وه. خو هغه داسې ونه کړه او شيکسپئير ئې ځکه خوښ کړو چې هغه ورته "عظيم" ښکارېدو. او په دې پوه وه. چې دَ هغه ډرامې يواځې دَ هغه دَ اسلوب اظهار نه بلکې دَ هغه دَ عظمت اظهار هم

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے. په دې طريقه مولټن د يوې اندازې او حکم نه کار واخستو او "خوبي" ئې تسليم کړه.

دا عين د فطرت مطابق ده ځکه که مونږه تنقيد هر څو سائنس وګڼو خو يوه محاکمه بيا هم کوؤ. د سکول ماشوم هم محاکمه کوی او کتابونو کښې درجه بندی کوی. تر هغې پورې هيڅوک هم مطالعه نه شی کولے تر څو پورې چې د مطالعې لاندې د کتاب پحقله يوه رائې قائمه نه کړی او چې هر کله مونږ ته يو کتاب څوک رامخکښې کړی نو مونږ پرې د هغه رائې غواړو. زمونږه ادبی مطالعه چې څومره زياتېږی دومره د محاکمې دا مسئله ګرانېږی او چې چرته مونږ يو ځل يو متعصبانه حکم لګولے دے هلته د مطالعې د زياتېدو نه پس خپله رائې محفوظ ساتلو باندې مجبورېږو او مونږ خپلې نظريې بدلوؤ رابدلوؤ. حالانکې دغه نظريې يو ځل مونږ "حرف اخر" ګڼلې وے. په بنيادی مسئلو د نقادانو اختلاف کله کله سړی کښې مايوسی پيدا کوی خو محض په دې وجه به مونږ دا مسئلې يو خوا ته نه پرېږدو او نه به دا کوؤ چې د سائنسی محقق غُنډې غېر جانبداره رويه اختيار کړو. استقرائی نقاد چې مونږ ته څه راکوی مونږ به ئې په شکريه قبلوؤ خو مونږ به د حکمی نقاد نه تل تر تله دا طمع لرو چې هغه به دا استقرائی عمل تکميل ته رسوی او د ديو نتيجو په بنياد به مونږ ته د ښه او خراب ادب فرق

څرګندوی. دنيا له فرقه پېدا ده او په درجو کښې خامخا فرق شته:

هر آنکه حفظ مراتب نکند زنديق است

تر څو چې مونږ دا نه وی ګڼلے چې څنګه د طبقات الارض ماهر ته د زمکې هر قسم يو شان او مساوی حېثيت او درجه لری دغسې مونږ د ادب سائنسی طلباء هم ټول ادب يو شان ګڼو تر هغې به د ادبی درجه بندی ضرورت او د دې لويې مسئلې اهميت محسوسېږی او که مونږ دا وګڼله نو بيا به مونږ په شهکار او د معمولی درجې ادب کښې که څه وی فرق نه کوؤ. نو چې دا نه شو ګڼلے نو حکمی تنقيد د خپلو ګذشته او آئنده غلطيو باوجود هم مونږ نه شو نظرانداز کولے ځکه چې هم دغه يوه طريقه ده چې مونږ پرې دا مسئله حل کولے شو.

نُکتې

ا. استقرائی تنقيد. نقاد د مشرح او مفسر په حېثيت.
په حکمی او استقرائی تنقيد کښې فرقونه.

ب. تاريخی تنقيد. د شيرر نظريه. د شخصيت، د عهد تجزيه.

ج. د حکمی تنقيد مثالونه. ايډيسن او جانسن.

د. جديد نقاد. د حکمی تنقيد جواز او ضرورت. درجه بندی ضروری ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳

تر اوسه پورې مونږ په تنقید محض د ادب سره د تنقید د رشتې د زاويې نه بحث کولو. اوس به مونږ د بحث يو بل اړخ شروع کوو.

مونږ تنقید محض په دې غرض لولو چې په کوم مصنف يا کتاب تنقيد شوے وی. هغه سره زمونږ دلچسپی وی. خو د تنقید د لوستلو په دوران کښې زمونږ پخپله په تنقيد نګار کښې هم دلچسپی پيدا شی. د مثال په طور زمونږ د آرنلډ "ايسيز ان کرټسزم" د ورډزورته يا بائرن او د شيلے يا کيټس متعلق د مفصل علم حاصلولو دپاره مطالعه کوو. او دغه کتاب د يوې ذريعې په حېثيت لولو. مقصد مو دا وی چې د دغو شاعرانو په حقله خپلو معلوماتو کښې اضافه وکړو خو د مطالعې دوران کښې دا

کتاب زمونږ د دلچسپی مرکز شی او د ذريعې په ځائې د مقصد حېثيت اختيار کړی. دا کتاب د آرنلډ د شخصيت فکر، طريقو او مقاصدو پحقله زمونږ توجه خان ته راکاږی مونږ به د آرنلډ ډېرو خبرو او نتيجو سره اختلاف کوو خو بيا هم د هغه د شخصيت فکر او طريقه تنقيد پحقله په دې کتاب کښې زمونږ په دلچسپی کښې هيڅ فرق نه راځی. د آرنلډ ذکر صرف د مثال په طور وشو دا خبره د هر لوئی او رښتينی نقاد په حقله صحيح ده. د دې نه دا نتيجه راوځی چې هر څو که تنقيد ادبی مطالعه کښې يوه امدادی ذريعه ګڼلے شی دا صرف يوه ذريعه نه ده بلکې پخپله د ادب يو قسم دے او ځکه په دې حېثيت د غور لاندې د راوستلو جوګه دے.

چونکې شخصيت د ادب بنيادی حقيقت دے نو د دې دپاره مونږ به د نقاد شخصيت اول څيرو. زمونږ غرض به دا وی چې وګورو چې آيا دا نقاد د ترجمان شارح او حکم لګونکی د منصب مستحق دے او که نه. ځکه چې تر څو مونږ په دې مطمئن نه شو مونږ د هغه په خبرو يقين نه شو کولے نو ځکه وړومبے دا کتل پکار دی چې په نقاد کښې کوم کوم ضروری خصوصيات پکار دی. د ټولو نه وړومبے به مونږ په يو نقاد کښې دا ګورو چې دے تر کومه حده د ذهنی تربيت او مزاج له اعتباره د يو مکمل نقاد نمونې سره مطابقت لری. او چونکې انسان بالکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکمل کېدے نه شی نو ځکه به مونږ دا ګورو چې مونږ ده ته تر کومه حده دَ ده غلطی معاف کولے شو کومې چې ده دَ یو مکمل نقاد نمونې ته دَ رسېدو په لاره کښې کړی دی. هر رښتینے نقاد په ذهنی طور بېدار، غویجه، دَ بصیرت خاوند، تېز ذهن لرونکے او دَ آرنلډ دَ قول مطابق دَ دې قابل وی چې مونږ ته څیزونه لکه څنګه چې وی هغسې وښیی او دَ خپلو تعصبونو او رجحاناتو په رڼا کښې دغه څیزونه کتلو باندې لُستونکی مجبور نه کړی دَ دې مطلب دا شو چې نقاد دې هر قسم تعصباتو نه پاک او غېر جانبدار وی. نه خو دې هغه دَ خپل انفرادی ذوق په وجه او نه دَ خپل علم عقیدې، جماعت، فرقې او دَ قوم له کبله دې خپل ذهن جانبدار کوی. لکه څنګه چې مخکښې عرض وشو انسان بالکل دَ دې تعصباتو نه خالی کېدے نه شی. دَ لیسنګ غُندې لوئے نقاد دَ دې رجحاناتو نه بچ شوے نه دے نو دَ بل نقاد نه به څوک څه طمع ولری. نو پکار دا دی چې مونږ دَ نقاد ذهن په دې سلسله کښې دَ ډېرې محتاطې مطالعې لاندې ساتو او چې کله داسې نخښې ووینو چې نقاد یو یا بل طرف ته کږېږی نو دَ هغې وجوهات دې معلومه کړو او دَ دغه مخصوص مېلان یا رجحان دَ نتیجو په حقله دې دَ هغه دَ تنقید نه اندازه ولګوو. یو نقاد چې په یو شاعر تنقید کوی. دَ مثال په طور آرنلډ چې په ورډزورته یا شیلے تنقید کوی نو مونږ

دې فوراً دا خیال وکړو، چې دَ نقاد دَ دې رویې وضاحت دَ هغه دَ مزاج دَ خصوصیاتو نه کېدے شی او که نه. مونږ ته به دا ثابته شی چې کله کله یو ډېر ښکلے تنقید محض دَ نقاد دَ تعصب له کبله بې قدره شی او مونږ پرې بیا اعتبار نه شُو کولے. دَ دې یو زبردست مثال دَ جانسن تنقید کښې موندلے شی. جانسن چې هر کله په هغو لیکونکیو تنقید کړے دے کوم چې دَ ده خوښ دی، یا چې دَ کومو لیکونکیو مقاصدو او طریقو سره دَ ده اتفاق او همدردی ده. نو هغه وخت دَ ده تنقید بې شکه چې ډېر ښه او قابل داد دے خو چې چا سره دَ ده څه اُصولی اختلاف وه دَ هغه په حقله دَ ده تنقید غېر متوازن دے. پوپ او ایډیسن دَ ده خوښ وو، ځکه چې ده سره ئې نظریاتی اتفاق وه. ملټن سره دَ ده سیاسی اختلاف او ګرے سره ئې ذاتی او ادبی اختلاف وه. ځکه ئې هغه دواړه ستائیلی او دا دواړه غندلی دی. دا اعتراض په کولرج هم واردېږی. دَ شاعرانه وجدان او بصیرت له اعتباره کولرج دَ انګریزی دَ بهترینو نقادانو نه یو دے. ولې هغه دَ خپل مابعد الطبیعاتی مزاج او دَ ځنو لیکونکیو دَ هغه احترام له کبله کوم چې دَ اوولسمې او اتلسمې صدی کلاسیکیانو دَ یونان او روم دَ ادب کولو، دې کوشش کښې اکثر ناکام شوے دے چې مونږ ته څیزونه لکه څنګه چې دی هغسې وښیی. دَ شیکسپئیر په حقله دَ هغه دَ تنقید ډېره ستائنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. خو د خپلو ټولو خوبیو باوجود دغه تنقید کښې ډېره لویه مبالغه ده. یو بل مثال مونږ ته پخپله دَ آرنلډ دَ تنقید نه حاصلېږي. آرنلډ هسې خو دَ غېر جانبداری دَ ټولو نه لوئے وکیل وه خو خپل علم او دَ آکسفورډ تربیت هغه په دې مجبور کړو چې یونانی استاذانو له خامخا غېر ضروری اهمیت ورکړي. هغه یو خط کښې مس آرنلډ ته لیکلی دی "شیکسپئیر دَ هومر نه دومره وروستو دے لکه چې عدم کمال دَ کمال نه وروستو وی" دغسې دَ سکاټ پحقله دَ هغه دَ فېصلو نه دا معلومېږي چې هغه دَ کلاسیکی ادب دَ "مکملتیا" قائل وه.

مونږ نور په دې مسئله څه نه وایُو دَ دې دومره بحث نه به دا ښکاره شوے وی چې دا تعصبات اکثر دَ نقاد ذهن داسې متاثر کړی چې دَ هغه تنقید غېر متوازن شی او هغه غېر جانبداری پرېږدی. نو څکه دَ هر نقاد دَ لُستلو په وخت کښې مونږ ته پکار دی چې دا اندازه ولګوؤ چې دَ ده تعصبات څه دی او دغه تعصبات مونږ تر کومه حده معاف کولے شو.

د نقاد خصوصیت محض دَ هغه طبعی قابلیت نه دے څکه دلته اوس بل سوال دَ هغه دَ علم پېدا کېږي.

دا کېدے شی چې کله کله ادبی مسائلو کښې دَ یو کم علمه لُستونکی چې څه فنی تربیت نې هم نه وی، فېصله ډېره ښه او په ځائې وی او داسې هم کېدے شی

چې دَ دغو فېصلو په وجه دې څه ادبی مقام هم بیامومی. ولې دا یو حقیقت دے چې دَ منظم تنقید دپاره علم او فنی تربیت بې انتها ضروری وی او دَ تعلیم نه دلته مطلب دَ علم تحصیل او دَ ذهن تربیت دے. علم ناقد ته دَ نظر وسعت او دَ فېصلې دپاره یو مخصوص بنیاد ورکوی او ذهنی تربیت دَ هغه دپاره څکه ضروری دے چې دَ ذهن دَ تربیت په وجه ناقد دَ دغه علم نه فائده او کار واخلی. دَ مفسر او مشرح په حېثیت به دَ هغه اهمیت دَ هغه دَ علم په نسبت وی چې څومره زیات دَ هغه علم وی دومره به هغه ښه مفسر او ښه مشرح وی که نه وی نو دَ هغه خبرې که هر څومره خیال انګیزې او دلچسپې وی هیڅ قدروقیمت نه لری.

څکه اوس دلته دَ ایډیسن مثال ورکول مناسب دی هر څو که مونږ دَ ایډیسن دا عقیده نه منو چې "ایلیډ" او "اینیډ" دَ رزمیه شاعری حتمی قوانین ښیی ولې بیا هم مونږ له دا یاد ساتل پکار دی چې دَ ملټن په "پیراډائز لاسټ" باندې تنقید کول دَ یو داسې نقاد کار وه چې هغه دَ هغو استاذانو مطالعه کړې وے کوم ته چې ملټن خپل استاذان وئیل. او په دې دلیل دَ یو نقاد دپاره چې په یوه ډرامه یا ناول باندې تنقید لیکل غواړی، دا لازمی ده چې دَ دنیا دَ لویو ډرامو او ناولونو سره واقفیت ولری مونږ به دَ آرنلډ دې وېنا سره خامخا اتفاق کوؤ چې دَ یو نقاد دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

که نه وي نه وي نو دومره علم خو پکار دے چې هغه دَ خپل ادب نه علاوه دَ يو بل ادب سره هم واقف وي. دا ادب چې دَ هغه دَ خپل ادب نه څومره ډېر مختلف وي دومره به ښه وي. دَ آرنلډ دا خبره هم مبالغه آمېزه نه ده چې دَ دې نه علاوه دَ يو رښتينی نقاد دپاره خامخا دَ يورپ دَ ښه ادب او دَ زوړ مشرق دَ ادب علم لرل فائده مند وي. هم دَ يو ادب مطالعه او علم به خامخا دَ نظر تنګی او فېصلو کښې عدم توازن پېدا کوي.

د نقاد دپاره ذهنی تربيت ډېر زيات ضروری دے ځکه چې دَ ذهنی تربيت ډېر لوئے عملی اثر وي. دَ يورپ او امريکې تبصره نګارانو کښې هم دغه کمے دے. يو نوے ناول چاپ شي او دوئ پرې تبصره ليکل شروع کړی، دې ناول کښې ښه څيزونه هم وي خو دغه تبصره نګاران ئې دومره وچت کړی چې دَ دغه ناول نګار په وړاندې سکاټ او ډکنز محض مبتديان ښکاره کړی. څو کاله تېر شي او دَ دغه عظيم ناول او دَ دې عظيم ناول عظيم ليکونکے دَ خلقو هېر شي او بيا دغه تبصره نګاران يو بل ليکونکے دَ "عظيم" ثابتولو کوشش شروع کړی. دَ دې وجه دا ده چې دغه تبصره نګارانو ته دَ خپلو فرائضو او دَ خپلو الفاظو دَ قدروقيمت احساس نه وي او دَ دوئ دَ ذهنی تربيت دَ کمی په وجه دوئ کښې توازن نه وي دا صحيح ده چې دَ دې مرض مکمل علاج صرف علم او ذهنی تربيت کښې دَ

اضافې په ذريعې ممکن نه دے ولې دا خو کېدے شي چې علم او ذهنی تربيت کښې اضافه به تر ډېره حده هغه توازن او سنجيدګی پېدا کړی چې دَ هغې نه بغېر تنقيد يو بېکاره شے دے.

د يو فنکار دَ کتاب لُستلو په وخت کښې ډېر داسې څيزونه دی چې دَ هغو خيال ساتل پکار دی. مونږ به دَ هغه دَ ذاتی خصوصيتونو او دَ هغه دَ علم نه ځان خبروؤ او ځان به په دې هم پوهوؤ چې دغه خصوصيتونو او دغه علم دَ يو مصنف په تصنيف دَ محاکمې په باره کښې نقاد سره څومره امداد کړے دے. يا دې ته ئې کوم مشکلات پېدا کړی دی. مونږ به دَ نقاد دَ هرې جانبداری اندازه لګوؤ. دَ دغه جانبداری اصلی وجه او نتيجه به په ډېر احتياط ګورو. مونږ به دَ هغه دَ فېصلو بنيادونه څېرو او هغه معيارونه به سنجوؤ دَ کومو په بنياد چې هغه په صراحت يا په محسوس کېدونکی انداز کښې خپله فېصله کړې ده. مونږ له پکار دی چې دَ هغه دَ کتاب عام روح نظر انداز نه کړو. يو نقاد کېدے شي چې محض دَ يو مصنف دَ تشريح او تفسير او هغه سره دَ انصاف کولو په غرض تنقيد کړے وي او دا هم کېدے شي چې يو نقاد محض دَ دې دپاره چې دَ دغه کتاب په بانه خپل علم او قابليت ظاهر کړی، تنقيد وکړی. يو نقاد مخلص او متوازن هم کېدے شي. چې غرض ئې دا وي چې دَ يو مصنف

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوبي دې بيان کړي. او داسې هم کېدے شي چې يو نقاد محض د مصنف د غلطيو نيولو او د هغه د تنقيص دپاره تنقيد وليکي. مونږ د ايډيسن د تنقيد پحقله که هر خيال لرو خو مونږ له دا کتل پکار دي چې د هغه لهجه ډېره خوشګواره ده. د هغه دا عقيده وه چې د يو رښتينى نقاد فرض دا دے چې د نقصونو په ځائې د خوبيو تلاش کوى. د دې عقيدې لاندې هغه خپل لوئى فرض دا ګڼلى وو چې د يو ليکونکى پټې خوبۍ معلومې کړى. او دنيا ته هغه څه وښيى چې د مشاهدې استحقاق لرى. د دې په مقابله کښې د لارډ جيفرے تنقيد دے چې د خوشګوار متضاد هر اسم صفت پرې حاوى کېدے شي. د لارډ جيفرے خيال د پروفېسر سينټسبرى په الفاظو کښې دا دے لکه چې "هر مصنف نقاد ته پرے په غاړه راوړاندې کېږى خو (صرف خاص رعايت) ئى د پانسى کېدو نه بچ کړى" دا خيال د پروفېسر سينټسبرى د رائې مطابق چې څومره احمقانه دے دومره متکبرانه هم دے او لا تر اوسه متروک شوے نه دے. هم د دې د لاسه تنقيد ته غبرګ نقصانونه رسېدلى دى. يو خو ئې هغه خلق د تنقيد نه برګشته کړى دى کوم چې د تنقيد مخالف نه وو او بله دا چې پخپله نقاد ئى هم د خپلو فرائضو په سلسله کښې ګمراه کړے دے. د دې نه هيڅوک انکار نه کوى چې ځنې صورتونو کښې دا نقادانه سخت ګيرى جواز هم لرى او نه به څوک دا خبره غلطه

وګڼى چې که کلانکارى هميشه دپاره غلط کار دے نو بې خايه رحمدلى هم هيچرې ښه کار نه دے. خو اوس مونږ لا په دې سوال څه بحث نه کوو. اوس مونږ صرف د دې خبرې په اهميت زور اچول غواړو چې د نقاد د ليک روح د هغه د کتاب په خصوصياتو کښې شامل کړې شى او دا روح چې په کومه طريقه د هغه په فېصلو اثر اچوى هغه دې د نظر لاندې وساتلے شى.

نُکتې

ا. تنقيدى ادب د ادب يو قسم دے. د شخصيت عناصر.

ب. د نقاد دپاره ضرورى څيزونه. بصيرت، غېرجانبدارى، علم.

ج. د نقاد د مطالعې په وخت کښې د غور قابل څيزونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤

د ادب د نورو قسمونو غندې تنقید کښې به هم مونږ د هر لیکونکی په حقله د خپل علم د زیاتولو او یقیني کولو دپاره تقابلي مطالعه کوو. مونږ به د هغه کتاب د نورو نقادانو چې هم په دغه موضوع کتابونو، لیکونو، ادبي عهدونو یا د ادب په هم دغه قسمونو ئې لیکل کړي وي، لیکونو سره مقابله کوو. او په دې طریقه به د هر یو نقاد خصوصیت محسوس کوو، مونږ به صرف دې ته نه ګورو چې دوئ په نتیجو کښې اختلاف کړے دے او که اتفاق. مونږ به د هغه ذاتي رویه، موضوع ته د هغوی رسائي د مزاج تبدیلي سره په څنو خبرو زور اچول

او څنې نظر انداز کول، د هغوی طریقې، معیارونه، مزاج او ذوق هم یو بل سره مقابله کوو. دا ټولې خبرې د یو نقاد په انفرادي مطالعه نه شي کېدے. په دې طریقه به چې مونږ کومو نتیجو ته ورسو هغه نه یواځې خان له دلچسپې دي بلکه په دې وجه هم ډېر لوئے اهمیت لري چې د دغو نتیجو نه به مونږ د هر یو نقاد خصوصیتونه د نقاد کردار علم او مقاصد سره متعلق کولے شو.

مونږ چې څومره څومره دا تقابلي مطالعه کوو، نو دومره به مونږ ته په تنقیدي خیالاتو کښې اختلافات راڅرګندېږي او لکه چې اول عرض شوے دے مونږ ته به دا احساس وشي چې دا نقادان د ادب د بنیادي خبرو په حقله هم څپلو کښې متفق نه دي او دا هغه شے دے (لکه چې ما مخکښې هم عرض کړے دے) چې د تنقید د بې قدري او نفرت دپاره ذمه وار دے.

د تنقید برخلاف یو غټ دلیل د دې حقیقت نه پېش کېږي چې معاصرانه تنقید هیچرې هم د یو تخلیق پحقله ښه یا بده داسې رائې نه ده ورکړې چې بیا وروستو نقادانو د هغې تردید نه وي کړے. *(ایډنبرا ریویو ورز د کولرج مشهور نظم "کرستابل" د ورډزورته "ام مورټیلیټي اوډ" او دغسې د کیټس ټوله شاعري کړله آرنلډ د ورډزورته د نظریې قائل وه. خو د ټیني سن د شاعري ئې ملامت کولو).*

اکثر حالاتو کښې دا تنقیدي اختلافات محض

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذاتي وي که داسې وي نو دا اختلافات هم د دلچسپی څه عنصر لري. او مونږ له پکار دی چې ئې قبول کړو. خو دا اختلاف عام طور سره اجتماعي او ډلنیز هم وي. عام طور سره د یوې زمانې او نظریې په نقادانو کښې اتفاق رائې او د مختلفو زمانو او نظریو په نقادانو کښې د رائې اختلاف موندے شي.

د دې وجه هغه انحصار دے کوم چې د هرې زمانې ادب د خپلې زمانې په ژوند لري. تنقید هم لکه د نور ادب په شان که یو خوا د شخصیت اظهار کوي نو بل خوا د خپلې زمانې روح هم په کښې صفا ځلېږي.

په دې طریقه زمونږ د مطالعې مرکز د انفرادي نقاد په ځائې د تنقید تاریخي مطالعه شي. دا مطالعه هم ډېره دلچسپه ده ځکه چې د تنقید تاریخ د داسې تبدیلیو د مثالونو نه ډک دے چې د انسان د ادب تصور، د ادب مقاصدو، د ادب اُصولو او معیارونو کښې راغلے دے.

د مختلفو نمائنده لیکونکیو په حقله په تنقیدي رائې کښې چې کومې تبدیلۍ راغلي دي د هغې مطالعه هم ډېره دلچسپه ده. د دې سلسلې د ټولو نه روڼ مثال د شیکسپئیر په حقله په تنقیدي رائې کښې اختلاف دے خو زه به د شیکسپئیر په ځائې د جان بن ین John Bunyan مثال ورکړم. د اتلسمې صدۍ نقادانو د خپل کلاسیکي ذوق او د فن په حقله د خپلې تنګې نظریې په وجه د جان

بن ین د دې کتاب هېڅ څه نوټس وانه خستو او که چا پرې څه ولیکل (لکه جانسن او سوفټ) نو هم ئې ورته ډېر سپک نظر وکړو. ینګ هیوم، برک او تر دې چې کوپر هم د ده غندنه وکړه. خو د نولسمې صدۍ په وړومبیو دېرشو کالو کښې دا رجحان ناڅاپه بدل شو او مونږ میکالے د "پلګرمز پراګریس" په تعریفونو کښې مصروف وینو. او تر اوسنۍ زمانې پورې هم دغه رجحان دے او ګوس او سټوپ فورډ بروکس د جان بنیان په تعریفونو نه مړېږي. تنقیدي خیالاتو کښې د دې تبدیلۍ وضاحت به مونږ څنګه کوو. دا د یو یا بل نقاد د ذاتي خوښې یا ناخوښې خبره نه ده بلکه په دې تبدیلۍ کښې هغه ټول اثرات شامل دي چې یو نیم سل کالو کښې ئې ادبي طریقې او ذوقونه بدل کړه. د دې تبدیلۍ ذمه وار د ادب نه بهر هغه ټول عوامل هم دي. چې د انګلستان د خلقو مذهبي او اخلاقي خیالات ئې بدل کړل او په دې طریقه ئې هغه اثرات پیدا کړه چې ادب ئې متاثره کړو. د ژوند او ادب شهود خپلو کښې یو تر بله داسې متعلق دي چې د جان بنیان په حقله د نقادانو په رائې کښې د دې تبدیلۍ د وضاحت دپاره د انګرېزي ادب او انګرېزي سماج د دواړو د تاریخ د مطالعې ضرورت دے.

د تنقیدي رائې د ارتقاء دا تاریخ په دې طریقه د ادبي تخلیق د تاریخ یوه حصه شي. مونږ د ټولې اتلسمې صدۍ د تنقید د کلاسیکیت د دور نه د رومانیت د غلبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر وخته پورې دَ ادبي تاريخ يوه حصه ګڼو. دَ اګستين دور دَ مرکزي کردار اليګزنډر (پوپ) او دَ هغهٔ دَ ادبي مقاصدو په حقله تنقيدي رائې کښې تدريجي تبديلي او بيا دَ دې رائې مطلق استرداد داسې څيزونه دي چې مونږ ترې دَ ارتقائي دور TRANSITIONAL PERIOD دَ تاريخ په سلسله کښې ډېر کار اخستے شو.

د دې ثابتولو دپاره داسې نور هم ډېر مثالونه پېدا کېدے شي چې تنقيدي تاريخ دَ ادبي تاريخ نهٔ صرف يوه حصه ضميمه او تکمله وي بلکې زهٔ خو به دا هم ووايم چې دَ ادب په حقله دَ تنقيدي رائې دَ بدلېدلو دا تاريخ دَ ادبي تخليقاتو يو ډېر اهم تفسير او تشريح هم وي. ادبي تاريخ کښې دَ تبديليو په اُصولو دَ خان پوهولو دپاره به مونږ خامخا دَ تنقيدي تاريخ نه استفاده کوؤ.

دلته دَ څنو اهمو خبرو تذکره ضروري ده. لکه چې ما مخکښې وئيلي دي. تنقيد طبعي طور سره قدامت پسند وي. نقاد عام طور سره دَ ماضي نه رهنمائي حاصلوي. دَ زړو لارو نه دَ بغاوت ملګرتيا ډېره کمه کوي. ځکه دَ تبديلۍ هر دور کښې دَ تخليقي او تنقيدي قوتونو تر مېنځه جګړه شوې ده. دا جګړه دَ هغه لوئي کشمکش يوه حصه ده چې دَ ژوند په هره شعبه کښې دَ اختيار او ازادۍ، جدت او روايت، انفراديت او قانون او دَ زوړ او نوي تر مېنځه هر وخت روان وي. ادب کښې هم دَ ژوند دَ نورو

مېدانونو غُندې کله دَ تنقيد وار وي چې خلق په زړو لارو چارو روان وي او کله دَ تخليق چې ناقراره تخليقي قوتونه دَ خپل ځان دَ اظهار دپاره نوي مېدانونه لټوي. تنقيدي رائې چې سخته شي او مذهبي عقيدې ته ورسي نو بيا څهٔ نهٔ څهٔ "بدعتونه" داسې شروع شي چې په يو دور کښې که وکړلے شي نو بل دور کښې ورته دَ قانون درجه ورکړلے شي. ادب کښې هم لکه دَ ژوند دَ نورو شعبو کهٔ يو طرف ته دَ اختياراتو دَ ناجائز استعمال نه آمريت پېدا شي نو دَ ازادۍ غلط استعمال انارکي جوړه کړي. ادبي تاريخ نه دا ثابتېږي چې دَ تنقيد په وجه دَ ادب مفادو ته نقصان رسېدلے دے خو دَ دې دا مطلب نهٔ دے چې تنقيد دې وغندلے شي. کهٔ دَ نقادانو منلے شوے وے نو نهٔ به دَ شيکسپئير ډرامې وے او نهٔ به روماني تحريک. خو دَ دې برعکس دَ دې نه به هيڅوک هم انکار ونهٔ کړي چې کهٔ چرې دَ نقادانو دَ قانونونو خيال ساتلے شوے وے نو دَ شيکسپئير دَ ډرامو او دَ روماني تحريک څنې ډېر نمايان نقائص به هډو پېدا شوي نهٔ وو.

دا خبره ياد ساتل پکار دي چې دَ ادبي ارتقاء په سلسله کښې تنقيد بې دَ دې نه چې ادب ئې بې سره کېدو ته نهٔ دے پرېښے يا ئې دَ ادب رهنمائي کړې ده نور خاص کردار نهٔ دے ادا کړے. تنقيد نهٔ خو څهٔ محرکات پېدا کړي او نهٔ جدتونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنقید کله خو دَ یو نوی ادبی تحریک ملګرتیا کړي ده او کله کله ترې مخکښې شوے هم دے خو عام طور سره تخلیق مخکښې او تنقید وروستې . او چې کله دا ترتیب بدل شوے دے نو نتیجې ئې څه ډېرې خوشګوارې نه وے خکه چې دَ یو خاص نظام او قانون مطابق تخلیق شوی ادب کښې به خامخا تصنع او آورد راخی. تر دې حده چې که یو شاعر نقاد هم وی او شاعر هم، نو دَ هغه شاعری به هغه وخت بنه وی کوم وخت چې دې دَ خپل مزاج او ذوق دَ اثر لاندې وی او دا خیال ئې نه وی چې زه دَ یوې نظریې دَ اثبات دپاره شاعری کوم. دَ ورډزورته، آرنلډ او والټ وټ مین نومونه دې سلسله کښې دَ مثال په طور پېش کېدے شی. نو خکه عامه ادبی ارتقاء کښې به تنقید خامخا دَ تخلیق نه وروستو وی. دَ هر نوی ادبی تحریک به خامخا تنقیدی مخالفت کېږی. خو تنقید اخر کښې ځان نوی اُصولو او نوؤ نظریو سره اموخته کړی. او بیا دَ نقاد لویو فرائضو کښې دا هم شامل شی چې دغه نوی اُصول جمع کړی. دَ دغه اُصولو دَ بنیادونو تحقیق وکړی او دَ هغې تشریح شروع کړی.

نُکتې

ا. دَ نقادانو تقابلی مطالعه.

ب. دَ لیکونکیو په حقله تنقیدی رائې کښې تبدیلی او دَ هغې جواز.

ج. دَ تنقید تاریخ دَ ادبی تاریخ حصه ده.

د. تنقید او تخلیق.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵

د تنقید منظمه مطالعه کښې چې د کومو خبرو خیال ساتل پکار دی د هغو په حقله ما خنې معروضات پیش کړل اوس د تنقید عملی اړخ باندې بحث کول پاتې شو.

دې سلسله کښې دوه حقیقتونه نه شی نظرانداز کېدے. که یو طرف ته د ټولو جدیدو نظریو باوجود هم محاکمه تر اوسه د تنقید غرض ګڼل پکار دی نو بل طرف ته د دې محاکمې له کبله چې کومې نتیجې راوخېږي هغه دومره متنوعې او غیر یقینی دی چې څه خاص فائده ترې نه ولاړېږی. د دې حقیقتونو په وجه که څوک دا وګڼی نو حیرانېدل نه دی پکار چې هر څو که نقاد ته په خپلې رائې د قائم پاتې کېدو حق دے او دا حق هم ورته شته چې څومره کولے شی خلق دې خان سره په خپله رائې کښې شریک کړی، خو هغه د مانتین په الفاظو کښې د هرې رائې دپاره هم د هغه وزن متضاده رائې هم وی. تنقید مجموعی طور سره یو داسې عمل دے چې خپل خان پخپله منسوخوی او د ادبی قدرونو د جوړولو په سلسله کښې په هیڅ فائده نه شی راتلې د نقاد تحکیم او د محاکمې د

قابلیت په حقله خو هر څوک خبرې کوی خو لوئے سوال دا دے چې آیا نقاد په ربښتونې معنو کښې حکم وی هم او که نه محض او محض یو "وکیل" وی.

په دې طریقه مونږ دې بحث ته راشو چې آیا ټول ادبی تنقید د ذریعې او نوعیت په لحاظ یو ذاتی شے وی او که نه؟ که زه د یو کتاب په حقله چې ما لُستلو یو رائې څرګنده کړم نو دا زما ذاتی رائې ده او بس. که یو بل سړے له ما نه متضاده رائې څرګنده کړی نو دا به د دوؤ لُستونکیو انفرادی رائې شی. که یو دریم لُستونکے راشی او د دې دوؤ کښې یو سره اتفاق وکړی یا دواړو سره اختلاف وکړی نو دا پرې دریمه انفرادی رائې شی. دا د تنقید په وړه پیمانه یو مثال دے. یو پېشه ور نقاد به پرې راپاڅی یوه خاصه ژبه او خاص اصطلاحات به استعمال کړی. د اُصولو معیارونو او حوالو یو انبار به ولګوی. خو دے به هم لکه د وړومبی لُستونکی د خپلې خوښې او ذوق نه خان نه شی خلاصولے او د ده د دې تنقید اصلی منبع به هم هغه ذاتی خوښه وی. اوس سوال دا پېدا کېږی چې آیا تنقید د ذاتی خوښې او ناخوښې او د نقاد د خودسری او تلون د اعتراضونو نه بچ کېدے شی. آیا تنقید د ذوق ذاتی خوښې یا ناخوښې (چې د هر نقاد د ځُرت سره بدلېږی رابدلېږی) نه بغیر هم څه شے دے؟

پخپله په نقادانو کښې داسې ډېر خلق شته چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی دا وائی چې مونږ. کړه هر څو ډ اُصولو او معیارونو خبرې وکړو او ډ تنقید نه ډ ذاتی عنصر ډ لرې کولو هر څومره کوشش وکړو، تنقید بیا هم بنیادی طور سره یو داخلی او تاثری نوعیت لری. ښکه ښاغلے اینډرولینګ وائی چې ډ لُستلو قابل تنقید صرف هغه وی چې "د یو جدت پسند طباع او تعلیم یافته ذهن ردعمل ډ شهکارونو په حقله بیانوی". او ډ اناتول فرانس ډ وینا مطابق یو دیانتدار استاد له پکار دی چې ډ دې زړې خبرې چې "ښاغلیو! زه به نن تاسو ته ډ پیسکل، راسین یا شیکسپئیر پحقله څه وینا کوم". په ځائې دا ووائی چې "ښاغلیو! زه به نن تاسو ته ډ پیسکل، راسین یا شیکسپئیر په حقله خپل تاثرات بیانوم."

خو که مونږ. لږ غور وکړو نو مونږ. ته به ثابته شی چې په دې ذاتی تاثراتو او فیصلو کښې هم ډ قدروقیمت فرق وی ښکه چې دغو فیصلو کونکیو کښې هم ډ قدر و قیمت فرق وی.

هر لُستونکی ته دا حق دے چې ډ نورو خبرو غُندې ډ ادب پحقله هم خپله ذاتی رائې ولری. خو ادب کښې دا نه شی کیدے چې ډ یو لُستونکی رائې دې ډ بل لُستونکی ډ رائې سره په وزن کښې هم یو شان وی. ډ ښاغلی لینګ ډیرو ادبی خبرو او ډیرو ادبی رایو سره به سړے اختلاف وکړی خو دغه خبرې او رائې بیا هم ډ یو عام سړی ډ خبرو

او رایو نه ډ زیاتې توجه مستحقې وی ښکه چې دا ډ ښاغلی لینګ خبرې او رائې دی، چې هغه "یو طباع او تعلیم یافته ذهن" لری. دغسې که ډ ښاغلی اناتول فرانس په مقابله کښې یو بل سړے ډ پیسکل راسین او شیکسپئیر په حقله خپل تاثرات بیانوی نو مونږ. به ډ اناتول فرانس خبرو ته ډیرې توجه سره غوږ. ږدو. ښکه چې اناتول فرانس که مونږ. ته هر څه وائی خو کم از کم مونږ. په دې پوه یُو چې هغه ډ امتیازی بصیرت او پوهې خاوند دے او چې هغه مونږ. ته کوم تاثرات بیانوی هغو کښې به دغه خاصیتونه خامخا وی. لارډ جیفرے ډ سکاټ په حقله یو مضمون کښې لیکی "هر کله چې ډ شاعری مقصد مُسرت ورکول دی نو یوه محفوظه وینا به دا وی چې هغه شاعری ښکلې وی چې ډ لُستونکیو ډیر تعداد ته په ډیر مقدار کښې مُسرت ورکوی" ډ لارډ جیفرے دا وینا ډ تردید دپاره هیڅ ثبوت ته اړه نه لری. دا کیدے شی چې سل کسان دې "ده ایبسنټ مائنډډ بیګر" (THE ABSENT MINDED BEGGAR) خوښوی او صرف ډ یو لُستونکی "لسی ډاس" (LYCIDAS) خوښ وی. ډ دې دا مطلب نه شو چې دا سل کسان به ډ دې نه هغه نتیجه راوباسی کومه چې ترې لارډ جیفرے راوکښلې ده. زما په خیال به هیڅوک هم دا جرات ونه کړی چې ډ "بین تهم" (BENT HUM) فلسفه دې په ادبی میدان کښې نافذه کړی. او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عامه خوښې یا شهرت دې د ادبي خوبیو معیار وګرځوي او دا دې ووائي چې یو ادب پاره یا یو تصویر یا یوه نغمه دې په دې ښه وګڼلې شي چې د تعلیم یافته کمو کسانو په ځائې د غېر تعلیم یافته ډېرو کسانو خوښه ده کوم خلق چې د ذوق د لامحدود "تنوع" قائل دي او دا وائي چې د ډېرو خلقو خوښ څیز به خامخا ښه وي. هغوی له د تنوع کېفیت او نوعیت هم منل پکار دي او بائده دي چې هغوی په تربیت یافته او غېر تربیت یافته او ښه او بد ذوق کښې په فرق ځان پوه کړي ځکه چې:

که از مغز دو صد خر فکر انسانے نمی آید

په دیو خبرو د غور په نتیجه کښې به یقیناً خنې غلط فهمي چې د ادبي تنقید په سلسله کښې پیدا کېږي لرې شي. دا صحیح ده چې دا خبرې په نقادانو کښې د اختلاف په مسئله څه رڼا نه غُرځوي. په دې مسئله به مونږ اوس بحث کوؤ. خو وړومبے د ادب په باره کښې د خپلو ذاتي رویو په حقله څه وئیل غواړو.

لکه څنګه چې ما مخکښې عرض وکړو که زه د یو کتاب د قدروقیمت په حقله یوه رائې ښکاره کړم نو دا محض زما ذاتي رائې ده او بس. دا رائې به زه لرم او پرې به قائم یم. که د دې رائې څه اهمیت دے نو صرف دا چې دا د یو سړي د ذاتي ذوق ردعمل دے. خو دلته یو سوال پیدا کېږي چې د هغه له رویه د انفرادي ذوق په دې

حقیقت یوه نوې رڼا پرېوځي. آیا ما چې د دې کتاب په حقله کومه رائې قائمه کړې ده دا نه بدلېدونکې ده، زه ئې هم نه شم بدلولے؟ آیا دا یوه داسې رائې ده چې ما دپاره مکمل طور سره مطمئن کونکې ده. زه وایم چې دې کتاب ما له خوند راکړو خوشحاله ئې کړم یا درد ئې راته راورسولو، او بس دغلته خبره ختمه شوه. خو آیا خبره ربنتیا دغلته ختمېږي، نه هیچرې نه. لکه چې سینټ بو وئیلي دي اصلي سوال دا نه دے چې آیا دې کتاب مونږ له خوند راکړے دے. خوشحاله کړي ئې یُو، یا ئې راته درد رارسولے دے. بلکه اصلي سوال دا دے چې آیا مونږ دغه خوند اخستو کښې خوشحالېدو کښې یا زهیرېدو کښې په حقه وو او که نه؟ سوال یواځې دا نه دے چې د یوې ادب پارې نه مونږ څومره حظ حاصلولے شو بلکې سوال د دغه حظ د اخستلو د جواز هم دے.

زمونږ خپلې ذاتي خوښې ناخوښې وي او که د دوئ تجزیه وشي نو دا به څرګنده شي چې د دوئ جرړې په مزاج کښې دومره ژورې ننوتې وي او دهني او اخلاقي عناصرو کښې چې کردار ترې جوړېږي، داسې انښتې وي چې قابو کښې ئې راوستل مشکل ښکاري نو لرې کول ئې ناممکن دي. ولې په دې خو هر څوک پوهېږي چې یو څیز خوښول یا زښتول یوه خبره ده او د دې خوښولو یا زښتولو په جواز مطمئن کېدل بالکل بیله خبره ده. اکثر خلق د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادب مختلفو اصنافو سره خپل تعلق څه داسې ګڼي چې بس خپله ذاتي خوښه او خوشحالي د ادب د سنجولو اکې یو معیار شماري او ځان په دغه فرق نه پوهوي. خو دا فرق چې محسوس کړې شي نو بیا د غور او فکر دپاره ډېر وسیع میدان پیدا شي. مونږ په دې ښه پوه یُو چې کوم وخت مونږ د خپلې ذاتي خوښې یا ناخوښې په رڼا کښې په یو کتاب رائې ښکاره کوؤ او دا ذاتي خوښه نه سنجوؤ نو مونږ د کتاب نه زیاته د خپل ځان په حقله رائې ښکاره کوؤ. په دې صورت کښې د ذاتي تاثراتو په حقله د اناتول فرانس هغه رائې بالکل معقوله ده. خو مونږ په دې هم پوهېږو (هر څو که د دې اعتراف دپاره لږ جرات پکار دے) چې په داسې رائې کښې مونږ خپلې کمي او خامي هم ښکاره کوؤ. مونږ د یو ادب پارې خوبي هغه وخت هم منو چې مونږ ترې حظ نه شو حاصلولے. داسې کېدے شي او هر وخت کېږي چې یوه ادب پاره د خپلو خوبیو په وجه مونږ ته خوشحالي، خوند یا درد راکولو کښې ناکامه شي یا کله کله دغه ادب پاره مونږ له زړه ستړے کړي او مونږ ترې نفرت کول شروع کړو ځکه چې د ادب د عظمت نه حظ حاصلول د ډېر محنت کار دے. او دا کېدے شي چې د خپلې ناراستي، بې التفاتي یا د محنت دپاره د نه تیارېدو په وجه یا خو مونږ د دغه محنت کولو دپاره رضا نه یُو او یا د خوارۍ کولو قابلیت نه لرو او مونږ دا ښه وګڼو چې

هغو کمترو او ټیټو څیزونو ته توجه ورکړو چې د خپلې کمترۍ او ټیټوالي له کبله د پوهېدو او حظ اخستلو دپاره لږه خواري او لږ محنت غواړي. ولې که مونږ ادبي کلچر ته ژوند کښې څه سنجیده اهمیت ورکوؤ، نو مونږ به محض د دې کمترو څیزونو په توجه او لُستلو ځان نه مطمئن کوؤ. اوس که مونږ دا عادت جوړ کړو چې د خپلو لُستلو شوو کتابونو پحقله دوباره غور کوؤ او دا اراده کوؤ چې ځان به د هغو جذباتو نه چې د کتاب د مطالعې په وخت کښې مونږ کښې راپېدا شوي وي، لرې کړو نو دا ممکنه کېدے شي چې مونږ په دغو جذباتو تنقیدي نظر واچوؤ. د دغو جذباتو جائزه واخلو او دا فېصله وکړو چې آیا مونږ په دې مطمئن یُو چې دغه جذبات صحیح وو. او آیا مونږ چې کوم حظ د دغه کتاب نه حاصل کړے دے هغه په صحیح طریقه د ښو څیزونو نه اخستل پکار وو او که نه؟ یو بل معیار هم شته او دا هغه معیار دے چې سوونه کاله اګاهو لان جائے نس تجویز کړے دے. د لان جائے نس د تجویز مطابق چې کوم کتاب مونږ د ډېر وخت دپاره لُولُو، خو د هغه کتاب په حقله د ډېر کم وخت دپاره مونږ فکر کولو ته مائل کېږو او دغه کتاب د مطالعې د وخت نه زیات خپل اثر زمونږ ذهن کښې نه شي قائم پاتې کولے نو پکار دا دي چې مونږ دا یقین وکړو چې که هر څو مونږ د دغه کتاب نه ډېر حظ اخستے دے بیا هم دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب دَ معمولي درجې کتاب دے. په دې طریقه مونږ ته دا صداقت روښانېږی چې زمونږ ذاتی حظ او دَ ذاتی حظ په حقله زمونږ محاکمه جدا جدا څیزونه دی دا کېدے شی چې دا دواړه څیزونه کله کله خپلو کښې متفق شی خو دا هم کېدے شي چې کله کله پکښې اتفاق را نهٔ شی. او چې کله پکښې اتفاق رانهٔ شی نو پکار دا دی چې مونږ خپل فرض دا وګڼو چې دَ ذاتی حظ محاکمه په ذاتی حظ مقدمه کړو. او په دې سلسله کښې منظم کوشش وکړو. دا خیال لرل چې مونږ دَ خپلې خوښې او ناخوښې لکه چې څنګه دی دغسې قبولې کړو او یا دَ دغو خوښیو او ناخوښیو لاندې ادبی رائې قائموؤ. دا مطلب لری چې مونږ دې دَ تنقیدی قوت، بصیرت او خیرنې دَ ترقی په حقله ټول امیدونه قطع کړو. په ادب کښې لکه دَ ژوند دَ نورو شعبو مونږ ته دَ دې خبرې ډېر زیات ضرورت دے چې مونږ دې ځان له دَ حظ حاصلولو په فن کښې تربیت ورکړو. اوس دا خبره واضحه ده چې تر څهٔ حده پورې مونږ مجبور یُو چې دَ خپلو جذباتو نه بهر او دَ دې جذباتو دَ اثر نه آزاد څهٔ داسې معیار تسلیم کړو چې پرې دَ قدروقیمت اندازه ولګوؤ. زمونږ لوئے مقصد دا پکار دے چې دَ مطالعې په وخت کښې دغه معیار دَ نظر لاندې وساتو خپلې غلطۍ او کمۍ ومنو او دَ زړهٔ دَ اخلاصه هغو څیزونو ته غاړه کېږدو، چې مونږ ئې دَ ډېرې توجه مستحق وګڼو او ځان

ورو ورو دَ دغو څیزونو سطحې ته وچتوؤ او دغسې دَ خپلې محاکمې او دَ ذوق روزنه او تربیت وکړو، چا چې دَ دې مقصد لاندې مطالعه کړې ده او ورته دَ دې نتیجو تجربه شوې ده هغهٔ به دَ دې نه انکار ونهٔ کړی چې هر څو که دا ډېر لوئے دَ محنت کار دے خو ولې دَ دې محنت عوض هم ډېر زیات وی.

اوس دَ نقادانو په خپل مېنځ کښې دَ اکثرو خبرو په حقله دَ اختلاف مسئله دَ غور کولو دپاره پاتې ده. مونږ تر اوسه دَ تنقید په حقله دغه انتها پسنده نظریه چې "تنقید یو ځان منسوخونکے عمل دے" په زړهٔ کښې منو او دا وایُو چې دَ تنقید ټول تاریخ دَ جګړو، تضادونو، دعوؤ او تردیدونو دَ معیارونو دَ جوړولو او دَ ماتولو تاریخ دے. خو آیا زمونږ دا وېنا صحیح ده؟ آیا په ادب کښې دَ محاکمې نتیجې رښتیا هم هغه هومره متنوع، غېر یقینی او بې فائدې وی لکه چې عام طور سره وئیلے شی یا لکه چې عام طور سره په ظاهره ښکاری؟ دَ دې خواب دا دے چې هر څو که دَ تنقید په حقله دغه انتها پسنده نظریه کښې تر څه حده صداقت شته، ولې کُلی صداقت نهٔ لری. دا صحیح ده چې دَ تنقید دَ افادیت برخلاف ډېر دلیلونه پېش کېدے شی، خو ولې دا حقیقت هم دَ هېرولو نهٔ دے چې که یو خوا تنقیدی تاریخ دَ ذوق دَ بدلېدو او دَ تنقیدی فیصلو دَ اوړېدو راوړېدو، واقعاتو او په بنیادی ادبی خبرو کښې دَ

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

متضادو رایو او وېنا ګانو مثالونه پېش کوي. نو بل خوا په نقادانو کښې دَ مخصوصو شهکارونو دَ قدروقیمت پحقله دَ رائې مکمل اتفاق مثالونه هم ښيي. کۀ تنقیدی رایو کښې اختلاف په ګوته کېدے شي او دَ هغه اختلاف په بنیاد لویې لویې دعوې جوړېدې شي، نو په دغو رایو او وېناګانو کښې اتفاق او یووالے هم دَ نظر نه لرې کول نۀ دی پکار.

په تنقیدی رائې کښې دَ دې اتفاق دَ معنٰی لټولو دپاره مونږ ته غور پکار دے. فرض کړئ چې ما دَ یو کتاب په حقله یوه رائې قائمه کړه اوس دَ دې رائې دَ اصلاح یا توثیق دپاره زۀ کوشش کوم او په دې سلسله کښې زۀ دَ بل چا دَ مدد ضرورت محسوس کړم او دا کتاب شپږو دوستانو ته پرله پسې په دې غرض ورکړم چې دوئ ما دَ خپلې دیانتدارانه رائې نه خبر کړی او دا دوستان هم داسې وی چې ما ئې محض دَ دې دپاره چې زما دا تجربه زیاته وسیعه او حقیقت ته ډېره نږدې شي، داسې انتخاب کړی دی چې هر یو په کښې دَ مزاج، دَ ژوند او ادب په حقله دَ خیالاتو او دَ طبیعت دَ تربیت په لحاظ دَ د بل نه مختلف وی او سره دَ دې هم زۀ دَ هر یو دَ رائې قدر کوم. دا شپږ دوستان چې ماته کومه رائې راکړی نو ډېر امکان دَ دې خبرې دے چې دا شپږ واړه رائې خپلو کښې مختلفې وی او سبوا له دې نه چې دَ انفرادی ذوق دَ اظهار

په حېثیت زما څۀ مدد وکړی نور څۀ فائده ترې ما ته نۀ شی حاصلېدې. خو فرض کړئ چې په دې شپږو رایو کښې چې دَ نظر دَ مختلفو زاویو په نتیجه کښې راپېدا شوی وی پینځۀ رائې په خپلو کښې دَ اختلاف باوجود هم عملی طور سره دَ کتاب دَ قدروقیمت په محسوس کولو کښې یو وی او دَ موضوع او اسلوب په یو شان خاصیتونو باندې پکښې زور اچولے شوے وی. نو په دې صورت کښې به زما دا احساس بالکل صحیح وی چې تر څۀ حده پورې دَ محض شخصیت او دَ طبیعت دَ مېلان عناصر دې رایو نه خارج شوی دی او چې څومره په دې خلقو کښې دَ ذوق دَ زیات اختلاف سره په رایو کښې زیات اتفاق وی دومره به زما دا احساس هم شدید وی. دَ هغه بل شپږم چې دوئ سره ئې اختلاف کړے دے دَ رائې به هم زۀ دَ دوئ هومره قدر کوم. خو چونکې دَ هغۀ برخلاف دَ دغو پینځو تنو دَ رایو وزن وی، نو خکه به زۀ صرف هغه یو اختلاف کونکے وګڼم او ډېره اغلبه دا ده چې زۀ به دَ هغۀ په رائې چرته فارغ وخت کښې دا غور وکړم چې دَ دۀ دَ عدم اتفاق وجه څۀ ده؟ دلته به زۀ صرف دَ رائې دَ اتفاق په اُصولو کار شروع کوم او کۀ دغه متفقه رائې زما دَ خپلې رائې سره مخالفه وی هم به زۀ دا ګڼم چې دا متفقه رائې دَ کتاب دَ خوبیو په حقله دَ رهنمایۍ کولو قابله ده.

دَ دې مثال نه مونږ په کومه نتیجه رسو. دَ دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره د څه خاص دليل يا ثبوت ضرورت نشته، کومه تجربه چې ما په وړه پيمانه وکړه دا په حقيقت کښې په لويه پيمانه شوې ده او هغه خلقو د چا نه چې د باهمی اختلاف طمع کېږی په ډېرو معاملو کښې يوه متفقه رائې ښکاره کړې ده.

د دې مطلب دا شو چې د ادب د يو خاص مقدار په حقله د رائې ورکولو په باره کښې خو نه اوس مونږ صرف د انفرادی ذوق فېصلو ته پاتې شُو او نه د متصادمو نظريو تضادونو ته. د دې په ځائې اوس مونږ نه صرف د مختلفو کردارونو او علمی قابليت بلکې د مختلفو قومونو، عهدونو او نظريو د نقادانو تر مېنځه د رايو اتفاق بيامونډو او د دغه اتفاق په مقابله کښې نور اختلافات څه خاص ځائې نه لری د دې نتيجه څه شوه؟ داسې ادب په کراتو د مختلفو او متنوعو ذوقونو د امتحان نه تېر شوے دے او هر نوی امتحان د دې ادب څه نوې ښکلا او پټې ښائست رابرڅېره کړے دے چې ذوقونو کښې د انقلابی تبديليو باوجود هم دې ادب خپل مقام بيلودے نه دے او د تنقيدی خاندانونو د عروج او زوال نه دا ادب هيڅ متاثره شوے نه دے. خکه د دې ادب خوبی اوس محض ذاتی رائې ته پاتې نه دی. د دې عظمت منلے شوے دے. خکه چې د داسې استقلال او دوام او د داسې دائمی او مستقل اثر وجه صرف عظمت کېدے شی.

خکه د ادب په تاريخ کښې د زبردست اهميت هغه خبره چې هيوم ورته د داسې کتابونو چې د وخت زمانې او طريقو تلون پرې څه اثر نه وی کړے او د جهالت او حسد باوجود هم ژوندی وو، مستقله ستائنه وائی. مونږ له تسليمول پکار دی. د ايليډ او اوډيسی مثالونه دلته بالکل په ځائې دی. هغه هومره چې دوه زره کالو اګاهو د ايتهنز او روم خلقو خوښولو نن هم په پېرس او لندن کښې مقبول دے. د آب و هوا، حکومتونو، مذهبونو او ژبو په تبديلی د هغه شان کښې څه فرق رانغلو. دا الفاظ په ۱۷۴۲ کښې وئيلی شوی وو. خو حقيقت لا تر اوسه هم هغسې دے لکه چې د هيوم په ورځو کښې وه. دې نظمونو کښې د لُستونکيو نه فانی کېدونکې دلچسپی د دوی د عظمت او برتری ثبوت دے او هم دغه خبره د يونانی ډرامې، د شيکسپئير د ډرامو او د دانتے او د ملټن د تخليقاتو په حقله هم صحيح ده. داسې کتابونه مونږ "کلاسيک" ګڼو خکه چې د کلاسيک ساده تعريف دا دے چې هر هغه کتاب چې د وخت د امتحان نه تېر شوے وی او د خپل استقلال او دوام او د آفاقی او دائمی زړه راکښون له کبله د خپل غېر فانی ژوند ضمانت ورکوی.

په دې ډول مونږ د ادبی تنقيد هغه اُصول ومنو چې ورته "کواډ اُبيکو کواډ سيمپر کواډ اويب اومنی بس" Quod ubique quodsemper quod abomnibus وائی لکه چې

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

لان جائې نس وائي. "مونږ له عام طور سره هغه الفاظ په ريښتونو معنو کښې وچت او اعلی (نوبل او سبلائم) منل پکار دی چې هغه هر چا له هر وخت خوشحالي ورکوی. ښکه چې که يو کتاب پخپلو ټولو لُستونکيو کښې يو شان تاثر پېدا کوی. هر څو که د دغو لُستونکيو پېښې، د ژوند طريقې، د هغوی ارمانونه او مقصدونه، د هغوی عهدونه يا ژبې بيلې بيلې او بدلې وی هم نو د داسې مختلفو لُستونکيو اجماع د دغه کتاب په حق کښې ظاهره شوې رائې نوره هم مضبوطوی".

زه د افاقيت د دې اُصولو د معنو وضاحت دپاره تفصيل نه پېش کوم او نه دې افاقيت سره څه داسې شرطونه تړل غواړم چې د هغو مطلب دا وی چې د دې افاقيت په بنياد کښې کوم صداقت پروت دے هغه دې د خپلې غلطې نظريې سره خلط ملط نه شی چې مونږ ئې اوس ذکر وکړو او مطلب ئې دا وه چې د ادب د قدوقيمت اندازه په لُستونکيو کښې د مقبوليت په بنا لګول پکار دی. دلې يوه نکته ډېره توجه غواړی. ادب کښې دا کوم افاقيت چې مونږ اوس بيان کړو د دې د ټولو نه لوئے خصوصيت هغه طاقت دے چې ادب ته غېر فانی ژوند او دوام بخښی. خو د دائمی ژوند دا طاقت په هغو خوبيو منحصر دے چې هغه د فوری او عام مقبوليت ورکونکيو خصوصياتو نه بالکل جدا وی. دا حقيقت ښې اهمې

نتيجې پېدا کوی۔

د ژوند په هره شعبه کښې د بقا دپاره چې کوم جدوجهد کېږی د هغې لازمې نتيجه دا وی چې کوم څيز د باقی پاتې کېدلو ډېر استحقاق لری هغه پاتې شی او نور ورک شی. دې ته د "بقائے بهترين" اصول وائی. په دې جدوجهد کښې د هر وجود بقا هله ممکنه ده چې دغه وجود Organism خپل ماحول سره د تللو او د ځان بدلولو استعداد لری. هر کله چې يو وجود د بدلېدونکی ماحول سره خپل ځان بدلولو کښې پاتې راشی نو تباه او ورک شی څومره چې يو وجود وچت او ارفع وی دومره به هغه کښې دا استعداد زيات وی دا د علم حياتيات ډېر مشهور صداقتونه دی او زه ئې محض د دې دپاره ذکر کوم چې د دې صداقتونو د بقا سره او ښکه ادب کښې هم د بقائے بهترين د مسئلې سره تعلق دے. يو کتاب هم لکه د يو وجود په اول اول کښې محض په دې وجه کاميابېږی چې د خپل ماحول سره مطابقت لری. په بدلو الفاظو کښې به مونږ دا ووايو چې دا کتاب د هغه زړه راښکون په وجه کاميابېږی چې دغه کتاب کښې د هغو لُستونکيو دپاره وی د کومو دپاره چې دا ليکلے شوے وی. او د دې کتاب د فوری مقبوليت او کاميابی اندازه د هغه دلچسپی او زړه راښکون نه لګول پکار دی کوم چې دے پېدا کوی. يو کتاب چې ډېرو لُستونکيو له خوند ورکوی نو دا ښکه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه دَ عوامي ذوق مطابق وي. دَ هغه وخت دَ ذوق اظهار هم کوي او دَ هغه څیزونو متعلق وي چې عوام پرې فکر او بحث کوي او کټ مټ داسې وي چې عوام ئې لُستو ته نه صرف بالکل تیار وي بلکې خواهشمند ئې هم وي. خو دا هم کېدے شي چې فوري مقبولیت او کامیابي ورکونکے دا مطابقت محض هغو حالاتو سره مطابقت وي چې عارضي او مقامي حېثیت لري. که داسې وي نو چې دا چپه تېره شي او عوام په هغو څیزونو کښې چې دَ دوئ په ذکر او فکر غالب وو دلچسپي اخستل پرېږدي نو کتاب زوړ او متروک شي او بیا ئې څوک نه لولي. او ډېره اغلبه ده چې که بیا دَ دغه کتاب سره څوک څه کار هم لري نو هغه دا چې دوئ په هغه جوش و خروش حېراني ظاهروي کوم چې دوئ په اول کښې ښکاره کړے وه. هره فن پاره به چې محض دَ خپل وخت پېداوار وي. خامخا ژر وي که پس هم په دغه وجه ورکېږي خکه چې دا دَ کوم مذاق او طریقو نه روزنه مومي دَ هغو دَ ختمېدو نه پس چې دې کښې دا خوبي پاتې نه شي چې نوي مذاق او طریقو سره وچلېږي نو دا هم ختمه شي. په دې طریقه هم هغه وجه چې دې لره ئې مقبولیت ورکړے وه دَ دې دَ مرګ باعث وګرځي. او داسې ډېر کتابونه شته چې څه وخت ډېر مقبول وو خو ورپسې راتلونکي نسل هغو پېژندل هم نه. ولې ځنې داسې کتابونه هم شته لکه چې ما ئې مخکښې ذکر وکړو چې په هغو

کښې دا خوبي ده چې دَ طریقو، ذوق او تېر دې حده چې دَ تهذیبونو تبدیلي هم دَ هغوي ژوند متاثره نه کړو او تر اوسه ژوندي دي دا ولې؟ دا ځکه چې دغو کتابونو کښې دا استعداد وه چې زمونږ دَ اخلاقي او ذهني ژوند هر وخت بدلېدونکیو حالاتو سره ځان بدل او برابر کړي. دېو کتابونو کښې دَ خپل عهد دپاره هم یو پیغام او معنیٰ وه او زمونږ دپاره هم پکښې پېغام شته. دا کتابونه به هم تر څه حده دَ خپل وخت پېداوار وو او څه خو پکښې یقیناً وو خو دَ دوئ دَ دې دائمي ژوند سبب دا نه دے چې دوئ دَ خپل وخت سره مطابقت لرلو بلکې سره دَ دې هم چې دَ خپل وخت پېداوار وو دا کتابونه ژوندي پاتې شول دَ دوئ دَ دې دائمي ژوند وجه دا ده چې هر څو که دوئ مقامي او عارضي دلچسپي لرلې بیا هم په دوئ کښې هغه عناصر موجود وو چې دَ دې مقامي او عارضي زړه راښکون دَ ختمېدو نه پس ئې هم دَ خوشحالولو او متاثره کولو قوت لرلو. او دلته دَ حیاتیاتي شهود او ادبي شهود تر مېنځه یو والے جزوي طور سره ختم شي ځکه چې کوم ادب دَ طریقو او ذوق او دَ تهذیبونو دَ بدلېدو باوجود هم ژوندے پاتې کېږي نو دَ هغې وجه دا نه وي چې دغه ادب ځان دَ ژوند، فکر او وېنا نوؤ طریقو سره بدل کړي. بلکې دَ ابتدا نه هغه څیزونه چې انساني تجربې او فطرت کښې بنیادي حېثیت لري ده کښې شامل وي او ده ورسره ځان برابر کړے وي. او داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ادب دَ زمان او مکان دَ قېد نه وچت حالاتو سره دَ برابرېدو استعداد لري. دا یقیني خبره ده چې داسې ادب هغو خلقو پېدا کړے وه چې بغېر دَ یو څو کسو نه پکښې دَ هیچا هم راتلونکیو نسلونو ته یا دَ ژوند هغو څیزونو ته چې دائمي او مستقل وي فکر نه وه بلکې ټوله توجه نې دَ خپلې زمانې اولس، حقیقتونو او مسائلو ته وه. ځکه دَ داسې ادب په جوړښت کښې اکثر عارضي او مقامي عناصر داخل شوي دي ولې دَ دې کتابونو یو خصوصیت دا دے چې دوئ کښې مقامي او عارضي مضامین هم په داسې بصیرت او استاذۍ ترلي شوي دي چې دوامي او افاقي حېثیت نې اختیار کړے دے. دَ هیروډوټس په حقله وئیلے شي چې هغه کښې دا استاذي وه چې هغو څیزونو کښې نې دلچسپي اخسته چې درویشتو سوؤ کالو پورې دَ خلقو دلچسپي پکښې قائمه وه. دا خبره صرف دَ تاریخ دَ دې باني په حقله صحیح نه ده بلکې دَ هغو ټولو لیکونکیو په حقله رښتیا ده چې دَ دائمي ژوند کتابونه نې لیکلي دي. ځکه چې دَ دوئ دا کتابونه نه دَ دې وجې نه دَ زمانې سره زاړه شو او نه نې تنوع دَ کثرت استعمال په وجه ختم شو چې دوئ پکښې دَ هغو څیزونو بیان کړے وه، چې افاقي او دائمي طور سره زړه رابښکون لري. دوئ دَ خپل بصیرت، پوهې او زور دَ اظهار دپاره هغه څیزونه منتخب کړي وو چې هغه هر وخت او هر ځائې کښې دَ

انساني ژوند مشترک بنیادونه دي لکه انساني تجربې اغراض، جذبې، کشمکش، خوشحالي او غم وغېره، کوم څیزونه چې عارضي وي، یعنې هغه څیزونه چې دَ ژوند بهرني پیکر او دَ هغه زمانې او معاشرې حالاتو سره تعلق لري چې دے ترې پېدا شوے وي نو داسې څیزونه به په یو عظیم کتاب کښې هم مونږ دپاره هم هغسې زړه رابښکون لري لکه چې هم دغه څیزونه په هره بله ادب پاره کښې زمونږ دپاره لري. خو ولې چې هرکله مونږ دَ دې عارضي څیزونو دَ لاندې ژور لاړ شو نو مونږ به په دې پوه شو چې دَ دې کتاب دَ غېر فاني ژوند وجه دَ ژوند ضروري او پائیدار څیزونو سره دَ چلېدو دَ استعداد قوت دے چې دا کتاب نې لري. مونږ چې دَ ایوب علیه السلام کتاب، ډیوائن کامېډي، پیراډائز لاسټ، دَ هومر نظمونه او دَ شکسپیئر ډرامې لولو او دې ته ګورو چې بغېر دَ ژوند دَ ضروري او پائیدارو څیزونو نه زمونږ او دَ دوئ ترمېنځه څومره فاصله ده نو مونږ ته دا رامعلومه شي چې دَ دنیا په عظیم ادب کښې هغه کوم شے دے چې دَ وخت دَ تباه کونکیو اثراتو نه نې دا ادب بچ ساتلے دے.

په ادب کښې دَ بقائے بهترین په دې مسئله دَ دې طویل بحث په رڼا کښې مونږ له پکار دي چې په دې پوه شو چې داسې ادب په یو لوئے مقدار کښې شته چې هغه دَ ذاتي رائې دَ حدودو نه بهر ګڼل پکار دي او چې عظمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نې منلې شوې دې.

دَ ادب دَ عظمت یعنې دَ ادب دَ پائیدارۍ او دوام دَ سوال خواب خو دَ وخت امتحان ته پرېښول پکار دی خو دَ هغه ادب په حقله به مونږ څه وایُو چې لا دا امتحان به پرې نه وی تېر شوې. مونږ دا پېشګوئی نه شو کولې چې دَ وخت دَ امتحان نتیجه به څه وی او نه په یقین سره دا وېنا کولې شو چې دا کوم کتاب چې اوس ډېر مشهور دې که لکه دَ شکسپئیر دَ ډرامو درې سوه کاله پرېښودې شی نو بیا به ئې څه حال وی. ولې دَ عارضی او دائمی دلچسپۍ تر مېنځه بېلتون خو ممکن دې او مونږ دَ وختی کامیابۍ او دَ هغه کامیابۍ چې دَ پائیدارۍ امکانات لری ترمېنځه فرق خو کولې شو. دا وېنا لږه ګرانه ده چې کوم څیز مونږ دپاره شدید زړه راښکون لری هغه به زمونږ دَ زمانې نه پس دا زړه راښکون بائلی. خکه چې نن مونږ ته کوم څیز ضروری ښکاری هغه به مونږ خامخا افاقی او دائمی ګڼو. نو له دې کبله مونږ دَ ماضی قریب دَ ادب او دَ خپل معاصر ادب په سلسله کښې بیا هغه خپلې رائې او دَ نقاد رهنمایۍ ته پاتې شو. ولې دا خبره یاد ساتل پکار دی چې داسې ادب چې هغه دَ هغه ژوند نه زرغونېږی چې مونږ ئې تېروؤ دَ ماضی دَ عظیم ترین ادب نه بالکل مختلف زړه راښکون لری. او دا زړه راښکون په څنو حېثیتونو کښې ډېر زور او ډېر تېز وی. هغه کتابونه هم

چې محض عارضی حېثیت لری زمونږ توجه خان ته راکاږی خو هر څو که مونږ دَ خپلې زمانې ادب کښې دَ دلچسپۍ په اخستلو کښې په حقه یُو بیا هم زمونږ فرض دا پکار دی چې دَ دې خبرې بنیادی اهمیت تسلیم کړو چې مونږ له دَ نوې زمانې کتابونه دَ اضافی اقدارو په رڼا کښې لُستل پکار دی او زمونږ خواهش همېشه دپاره دا پکار دې چې تر څو ممکنه کېدې شی په اصلی او جعلی ادب کښې فرق وکړو.

او دلته زما دا خیال دې چې دَ کلاسیکی ادب علم مونږ ته ډېر لوئې عملی مدد راکولې شی. که چرې په دغه ادب کښې مونږ ادبی عظمت موندې او تسلیم کړې وی او که چرې په دې وجه دا ادب یوه درجه او پایه لری نو پکار دی چې مونږ ئې دَ معیار په حېثیت استعمال کړو. دَ دې نه زما مقصد دا نه دې چې مونږ دې کلاسیکی ادب په هغه طریقه معیار وګرځوؤ په کومه سخته او درشته طریقه چې دَ اوولسمې او اتلسمې صدۍ انګرېزی نقادانو یونانی او لاطینی کلاسیکی ادب معیار ګرځولو او نه زما مقصد دا دې چې مونږ دې دغه کلاسیکی ادب نه دَ قواعدو او قانونونو دَ راوېستلو کوشش وکړو. زه دا هم نه وایم چې مونږ دې دَ طبعزادۍ Originality او تجربو دَ مخالفت دپاره یا دَ دې دپاره چې دَ خپلې زمانې دَ ادب لارې متعینې کړو. دغه کلاسیکی ادب بې ځایه استعمال کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما دَ دې وېنا نه دا نتيجه راوكښل چې ګنې دَ ماضي عظيم ترين ادب دې دَ جديد او دَ مستقبل دَ ادب دپاره دَ نمونې په طور استعمال كړے شي. زما دَ هغو دلائلو روح سره سمون نه خورى چې ما په دې مقاله كښې پېش كړى دى. زما دا دعوىٰ ده چې رښتينے ادب هغه وى چې هغه دَ بل ادب نه، نه بلكې دَ ژوند نه پېدا شوے وى او دَ ساهو او دَ ژوندى ادب دپاره به يوه نمونه هم كافى نه شى. كه يو خوا ته مونږ له دَ هم عصر ادب په حقله دَ عوامو او بې انصافو نقادانو په مبالغه آمېزو بيانونو تكيه نه دى كول پكار نو بل خوا مونږ له دا هم ګڼل نه دى پكار چې بس ادب كښې چې څه وو هغه وشو او زمونږ وخت او وطن كښې به بل ادبى پېغمبر نه پېدا كېږى او دَ كلاسيكى شهكارونو نه پس نور ادب پېدا كېدل ناممكن دى. زه چې دا وايم چې مونږ دا مستند شهكارونه معيار ګرځولے شو نو زما مقصد فقط او فقط دا دے چې چونكې دَ دې شهكارونو خوبى اوس يو حقيقت شوے دے او ځكه چې دَ دوئ عظمت منلے شوے دے. مونږ دَ دوئ دَ تجزيې نه كم از كم هغه څيزونه راوكښلے شو چې دَ ادب دَ عظمت او ښكلا اجزا دى. او په دې طريقه حاصل شوے علم هم دَ دغه قسم دَ ادب دَ خېرلو دپاره په عملى طريقه استعمالولے شو. داسې مونږ به بيا هغه نكتې ته چې ذكر ئې تېر شو راورسو او هغه دا چې په يو نظم، ډرامه، يا

ناول دَ محاكمې كولو دپاره يا دَ دغو څيزونو اصلى خوبى كتلو دپاره دا ضرورى ده چې سړے دې دَ دنيا دَ بهترينې شاعرۍ عظيمو ډرامو او ناولونو ژور علم لرى. مونږ چې دا تقابلى مطالعه كوؤ نو دا هيڅ ضرورى نه ده چې مونږ دې دَ دې دپاره څه رسمى طريقې اختيار كړو. زمونږ ټوله دلچسپى دَ تورو په ځائې په روح او مغز كښې پكار ده او مونږ دپاره دا كافى ده چې ځان پرې پوه كړو چې دَ عظيم او ښه ادب سره زمونږ پېژندګلو به زمونږ دَ ښه او بد احساس تېزوى. دَ ميتهيو ارنلډ دَ شاعرۍ په سلسله كښې د محک نظريه Touch Stone. هغه نظريه چې دَ هغې ماتحت مونږ له دَ منتخبو شعرونو او جملو په ذريعه په ادب دَ وچتې فنكارانه خوبۍ موجودګى يا غېر موجودګى خېرل او هره شاعرى دغه معيار ته مخامخ كول پكار دى كه هر څو عجيبه عجيبه ښكارى ولې دَ دې لاندې چې كوم خيال دے هغه بالكل درست او نتيجه خېز دے دَ ښكلا دَ معيارونو او دَ قانونونو په حقله مجردې نظريې زمونږ ذوق او خوبيو سره بلدولے او زمونږ محاكمې دَ دغو خوبيو دَ محسوس كولو دپاره روزلے نه شى. بلكې دَ دې دپاره پكار دا ده چې مونږ تر څومره حده چې ممكنه وى او په څومره اخلاص چې ممكنه وى ځان دَ دنيا دَ عظيم ادب سره بلد كړو.

څومره چې دَ ادب دَ خېرنې دا مسئله ګرانه ده، او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځومره سطحي طور سره چې مونږ پرې بحث کوو نو دَ لُستونکیو طمع به دا وی چې کم از کم اخر کښې خو به مونږ په څو مثبتو نتیجو ورسو.

یو فرانسیسی نقاد ونیلی دی چې دَ تنقید رښتینے مقصد دا دے چې ادب دَ دې ظالمانه خیال نه ازاد کړی چې دَ ذوق په حقله هېڅ جګړه پېدا کېږی نه. دَ دې مقصد حصول ډېر ناممکن ښکاری. تنقید سائنس کېدے نه شی مونږ دې نه دَ علم نباتات داسې قسم هیڅکله نه شو جوړولے چې دَ هغې تعلق انسانی تخلیق سره وی. مونږ دَ ارنلډ غُندې څیزونه هغسې لیدل غواړو لکه څنګه چې وی خو دا تشې خبرې دی څیزونه لکه څنګه چې دی هغسې لیدل ناممکن دی. ځکه چې مونږ هر شے په خپل ذهن کښې وینو او ذهنونه او مزاجونه یو شان نه وی. مونږ به خامخا دا څیزونه دَ خپلو مزاجونو او کردارونو په ماحول کښې وینو. مونږ زیات نه زیات دا کولے شو چې دَ خپلو ذهنونو نه تعصبات لرې کړو او خپلې همدردی، رجحانات او مېلانات سمولے شو او بس. ادب دَ شخصیت نه پېدا کېږی او شخصیت باندې اثر اچوی او ډېرو موضوعاتو سره په مختلفو صورتونو کښې خپل تعلق څرګندوی. دَ ادب هېڅ مقصد دا دے چې همدردی پېدا کړی او جذبات او احساسات راولړزوی. په دې طریقه دَ ادب تعلق بدلېدونکیو عناصرو سره وی او ځکه دَ دې رد عمل کښې هم تنوع

پکار دے. مونږ دَ تنقید نه انفرادی عناصر نه شو وکښلے او مونږ له پکار دی چې هغه فرقونه او اختلافونه قبول کړو چې په یو شهود دَ ډېرو ذهنونو دَ کار کولو په نتیجه کښې پېدا کېږی. دا بده خبره نه ده بلکې ښه ده ځکه چې په ادبي تنقید کښې یو بې رنګه شان یو والے او هم اهنګی راتلل ممکن نه دی. ولې هر څو که دَ دې خبرې دَ اخری تجزیې په صورت کښې مونږ دَ ادبي تنقید دپاره بیا خپل ذوق او محاکمې ته پاتې شُو خو دا یو ډېر لوئے حقیقت دے چې په دې طریقه مونږ دَ خپل ذوق روزنه او تربیت کولے شو او دَ فېصلې قوت دَ یو نظام لاندې راوستے شو. په دې طریقه مونږ دَ ادبی خیرنې دَ مسئلې په سلسله کښې کم از کم یو عملی اُصول بیامومو.

که مونږ دا خواهش لرو چې خپله ادبی مطالعه دَ محفوظ کېدو دپاره او ژوند کښې په کار راتللو دپاره استعمال کړو نو دغه عملی اُصول یقینی طور سره زمونږ رهنمائی کولے شی.

نُکتې

۱. ذاتی او انفرادی تنقید
۲. دَ لینګ او اناتول فرانس نظریات
۳. د نقادانو اجماع

(c) ketabton.com: The Digital Library

دَ قلندر مومند ریسرچ سېل

لهٔ خوا چاپ شوي کتابونه

- رڼائي دَ قلندر مومند شعري مجموعه
- دَ تاریخ ژړا (تاریخ گوئي) دَ مشتاق مجروح یوسفزي
- میزان دَ قلندر مومند مقالې
- تنقید قلندر مومند

راروان کتابونه

- دَ قلندر مومند کلیات
- دَ قلندر مومند خطونه
- دَ صاحبزاده فیضي شاعري
- دَ پښتو لغت
- پهٔ قلندر مومند دَ زبېر حسرت دَ پي ایچ ډي مقاله

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دو

تنقید

لیك
ولیم هنري هډسن

ترجمه
قلندر مومند

Pukhto.Net
پښتو

قلندر مومند
ریسرچ سیل

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library